

KOHTUMÄÄRUS

Kohus	Tallinna Ringkonnakohus
Määruse tegemise aeg ja koht	14.juuni 2022, Tallinn
Kriminaalasja number	1-22-1949
Kohtukoosseis	Janika Kallin, Pavel Gontšarov ja Sten Lind
Vaidlustatud kohtulahend	Harju Maakohtu Tallinna kohtumaja 14.04.2022 määrus, mille alusel kohus kohaldas menetlusväliste isikute AS-i Ekspress Meedia (reg kood 10586863), Tarmo Vahteri (ik xxxx) ja Sulev Vedleri (ik xxxx) suhtes rahatrahvi
Kaebuse esitaja ja kaebuse liik	AS Ekspress Meedia, Tarmo Vahter ja Sulev Vedler (esindajad vandeadvokaadid Oliver Nääs ja Mari Männiko ning advokaat Sander Potisepp) määruskaebus

RESOLUTSIOON

- 1. Tühistada Harju Maakohtu Tallinna kohtumaja 14.04.2022 määrus kriminaalasjas nr 1-22-1949.**
- 2. Rahuldada AS-i Ekspress Meedia, Tarmo Vahteri ja Sulev Vedleri määruskaebus.**
- 3. Hüvitada riigieelarve vahenditest AS-le Ekspress Meedia määruskaebemenetluses kantud mõistliku suurusega ja põhjendatud õigusabikulu 1835,84 eurot (summale lisandub käibemaks).**
- 4. Jätta AS-i Ekspress Meedia enda kanda õigusabikulu 2638,27 eurot (summa ilma käibemaksuta).**

MÄÄRUSE VAIDLUSTAMISE KORD

Määruse peale saab esitada määruskaebuse. Määruskaebus esitatakse Tallinna Ringkonnakohtule 15 päeva jooksul alates päevast, mil kaebuse esitaja sai vaidlustatavast kohtumäärusest teada või pidi teada saama.

Kui ringkonnakohus loeb määruskaebust põhjendatuks, tühistab ta vaidlustatud kohtumääruse oma määrusega; kui ringkonnakohus ei näe alust oma määruse tühistamiseks, edastab ta määruskaebuse Riigikohtule.

Asjaolud:

1. Prokuratuuri taotlus.

Põhja Ringkonnaprokuratuur esitas Harju Maakohtule 28.03.2022 taotluse menetlusväliste isikute Sulev Vedleri, Tarmo Vahteri ja AS-i Ekspress Meedia trahvimiseks. Taotluse esitanud riigiprokurör palus kohtul määrata Sulev Vedlerile, Tarmo Vahterile ja AS-le Ekspress Meedia KrMS §-de 214 lg 3, 138¹ alusel rahatrahv 3200,00 eurot põhjusel, et nad avaldasid Eesti Ekspressis ilmunud artiklis prokuratuuri loata kriminaalmenetluse asjaolud ja kriminaalmenetluses kahtlustatavate ringi. Taotluse põhjendused olid kokkuvõtvalt järgmised:

Politsei- ja Piirivalveameti keskkriminaalpolitsei majanduskuritegude büroole laekus teave, et Swedbank AS-is võib olla toime pandud suures ulatuses rahapesu ja haldusorganile on esitatud valeandmeid. Saadud andmete alusel alustati 09.07.2019 kriminaalmenetlust.

Kohtueelse menetluse raames kutsuti kahtlustatavatena ülekuulamisele järgmised isikud, kellele esitati kahtlustus KarS § 394 lg 2 p-de 1, 3 või KarS § 394 lg 3 järgi:

- R. P. 15.03.2022;
- T. T. 16.03.2022;
- V. T. 18.03.2022;
- R. K. 18.03.2022;
- K. M. 21.03.2022;
- S AS 21.03.2022;
- A. A. 22.03.2022;
- H. R. 23.03.2022;
- U. I. 24.03.2022;
- P. P. 29.03.2022.

Eesti Ekspressi ajakirjanikud Sulev Vedler ja Tarmo Vahter avaldasid 25.03.2022 kell 14.17 meediaväljaandes www.ekspress.ee artikli pealkirjaga „Kogu Swedbank Eesti endine juhatus sai kahtlustuse Vene oligarhiga seotud rahapesus“. Artikkel sisaldas kohtueelse menetluse andmeid, mida menetlejad ei olnud varem avalikkusega jaganud. Prokuratuuri artikli ilmunisest ei teavitatud. Prokuratuur ei andnud Sulev Vedlerile, Tarmo Vahterile ega AS-le Ekspress Meedia kooskõlas KrMS § 214 lg 1 luba kohtueelse menetluse andmete avaldamiseks.

Artiklis loetleti kõik kriminaalasjas kahtlustuse saanud isikud (sh P. P., kes ei olnud artikli ilmunise ajaks saanud võimalust kahtlustuse tekstiga tutvuda) ja avaldati nende fotod. Artikkel sisaldas infot nii rahapesu mahu kui selle kohta, et rahapesukahtlustus on seotud endise Venemaa valitsuse liikme M. A.iga. Tegemist oli informatsiooniga, mida menetlejad polnud

eelnevalt avalikult kommenteerinud. Pärast artikli ilmumist kajastasid uudist viitega Eesti Ekspressile kõik Eesti suuremad meediaväljaanded ning telekanalid.

Prokuratuuri hinnangul on KrMS § 214 eesmärk luua tingimused kuritegude efektiivseks menetlemiseks ja tagada süütuse presumptsioonist kinnipidamine. Lisaks KrMS §-le 214 tuleb andmete avaldamisel arvestada ka teisi õigusakte, eelkõige PS, IKS ja AvTS sätteid. Kohtueelse menetluse andmeteks tuleb lugeda menetleja poolt kohtueelses menetluses kogutud informatsioon (sh ka kahtlustuse tekst), teave menetlustoimingute ja nende läbiviimise kohta. Kahtlustuse sisu ja kahtlustatavate ring ei ole avalikult kättesaadav info.

Taotluse järgi väljastas menetleja kõikidele kahtlustatavatele KrMS § 75 lg 3¹ alusel kahtlustuse täisteksti. Viimase esilehele, ülemisse paremasse nurka, on kantud AvTS sätted ja tekst: „Vastavalt KrMS §-le 214 võib kohtueelse menetluse andmeid avaldada üksnes prokuratuuri loal ja tema määratud ulatuses“. Ajakirjanikel ei olnud võimalik infot enda valdusesse saada muul moel, kui läbi kahtlustuse saanud isiku(te) ja kahtlustuse tekstiga tutvudes.

EIK on oma 24.06.2004 lahendis von Hannover vs Saksamaa märkinud, et EIÕK art 10 tagatud ajakirjandusvabadus tähendab seda, et ajakirjandusel peab olema võimalik avaldada infot, mis aitab kaasa debatile demokraatlikus ühiskonnas - nt kui see puudutab poliitikute poolt nende ülesannete täitmist. Kui tegemist on üksnes avalikkuse uudishimu rahuldamisega kellegi eraelu detailide osas, mis ei ole seotud avalike ülesannete täitmisega, ei aita see kaasa ühiskondlikule debatile. Sel juhul on teabe avaldamise taga hoopis meedia majandushuvid, mis ei kaalu üles inimese huvi eraelu puutumatusel.

Kohtueelse menetluse andmete avaldamisel mängib olulist rolli ka süütuse presumptsioon. Kriminaalmenetlus on alati kahtlustatavatele koormav ja seetõttu ei saa meediaväljaanded ega ajakirjandus astuda menetlusandmete avaldamisel prokuratuuri asemele ja iseseisvalt otsustada, mille avaldamine on lubatav ja milliste andmete avaldamine võib rikkuda lisaks kriminaalmenetlusele ka isikute õigusi.

Tarmo Vahter ja Sulev Vedler on pika staažiga ajakirjanikud, kogenud krimiuudiste kirjutajad. Eesti ajakirjanduseetika koodeksi p 1.3 kohaselt on ajakirjandus ise seadnud oma toimimise eelduseks seaduste tundmise. Viidatud sätte järgi ei tohi vaba ajakirjandust mingil moel piirata ega takistada info kogumisel ja avaldamisel, kui ta täidab kehtivaid õigusakte. Lisaks Tarmo Vahterile ja Sulev Vedlerile tuleb lubamatu info avaldajaks lugeda ka AS-i Ekspress Meedia, ilma viimase teoanuseta ja artikli avaldamiseta meediaplatvormil www.ekspress.ee poleks artikkel saanud sellist avalikku tähelepanu ja kajastust. Kõik viidatud isikud on kriminaalasja nr 19700000047 menetlusvälised isikud ning neil ei ole KrMS § 214 lg 1 ja 2 alusel õigust tutvuda ja avaldada kriminaalasja puudutatavat infot ilma prokuratuuri nõusolekuta. Kohtueelse menetluse andmete avaldamise keelu rikkumise korral võib menetlusvälist isikut trahvida.

Menetluses osalevaid isikuid reeglina hoiatatakse, et prokuratuuri loata menetlusandmete avaldamise eest on ette nähtud rahatrahv. Käesoleval juhul on andmete avaldamise keeldu rikkunud menetlusvälised isikud ja neid ei olnud seega võimalik vahetult kriminaalmenetluse käigus hoiatada. Samas on KrMS § 138¹ lg 3 alusel võimalik isikut trahvida ka ilma trahvihoiatuseta, kui eelnev hoiatamine ei olnud mõistlik või võimalik. Prokuratuur ei saa eelnevalt kõigis kriminaalasjades kõiki ajakirjanikke hoiatada.

Samas on 24.09.2020 prokuratuuri avalike suhete osakonna juhataja edastanud e-kirja, mille adressaatide hulgas oli ka Sulev Vedler. Kõnealusel e-kirjas tunti meeolehärra selle üle, et

aktiivses menetluses oleva nn Danske panga kriminaalasja materjalid on jõudnud õiguskaitseasutustest välja. Prokuratuur juhtis adressaatide tähelepanu KrMS § 214 sätestatule, kirjeldas ilma loata menetlusandmete avaldamisega kaasnevaid ohte, eelkõige potentsiaalset kahju menetlusele ning palus ajakirjanikel kooskõlastada teabe avaldamine eelnevalt prokuratuuriga juhul, kui nendeni jõuab info mõnest aktiivses menetluses olevast kriminaalasjast.

Samuti pöördus 21.02.2022 käesoleva taotluse koostanud prokurör märgukirjaga ajakirjanike Sulev Vedleri, Tarmo Vahteri ja Eesti Ekspressi peatoimetaja Merili Nikkolo poole põhjusel, et samad ajakirjanikud avaldasid 16.02.2022 Eesti Ekspressi paberväljaandes ning veebikeskkonnas www.ekspress.ee artikli „Pealtkuulatud kõne Seppiku afääris – sa ei kujuta ette, kui raske on tänapäeval anda altkäemaksu“. Märgukirjas juhiti adressaatide tähelepanu sellele, et viidatud artiklis avaldati kohtueelse menetluse andmeid, mille avaldamiseks puudus prokuratuuri nõusolek. Oma pöördumises selgitas prokurör KrMS § 214 lg 3 sätestatut ning märkis seda, et järgmise sarnase rikkumise korral palub menetlust juhtiv prokurör eeluurimiskohtunikul teabe avaldajat trahvida.

Taotleja leiab, et järelikult on Sulev Vedlerit, Tarmo Vahterit ja AS-i Ekspress Meedia varem korduvalt hoiatatud, et prokuratuuri loata kohtueelse menetluse andmete avaldamisega võib kaasneda rahatrahv.

Prokuratuur on seisukohal, et 25.03.2022 artiklis avaldati teadlikult kohtueelse menetluse andmeid ilma prokuratuuri loata. Avaldajate teadmisele, et tegemist oli kohtueelse menetluse andmetega, viitab artiklis kasutatud sõnakasutus (nt viidatakse otseselt kahtlustusele). Samuti pidid ajakirjanikud artikli koostamiseks eelnevalt tutvuma kahtlustusega, mille teksti päises on viide KrMS §-le 214.

Taotluse järgi ei salli prokuratuur seda, kui ajakirjandus avaldab kohtumenetluse kestel kohtueelse menetluse andmeid vastavalt oma äranägemisele, pidades silmas ainult enda majanduslikke huve ja tehes seda ilma teabevaldaja loata. Eriti taunitav on ajakirjanduse poolt valeinfo avaldamine olukorras, kus andmeid ei ole üle kontrollitud ja kahtlustuse sisuga saavad ülekuulamisele kutsutavad tutvuda ajakirjanduse vahendusel enne ütluste andmist.

Taotletava rahatrahvi maksimaalset võimalikku määra õigustab antud juhul asjaolu, et puudutatud ajakirjanike tööstiiliks on muutunud kohtueelse menetluse andmete avaldamine prokuratuuri nõusolekuta. Väiksemate summade määramine ei hoiaks isikuid tulevikus sarnastest tegudest. Arvestada tuleb ka seda, et kõnealune artikkel oli internetis tasuta, s.o ebaseadusliku info avaldamine aitab AS-l Ekspress Meedia teenida kasumit.

2. Harju Maakohtu 14.04.2022 määrus kriminaalasjas nr 1-22-1949.

Harju Maakohus rahuldab 14.04.2022 prokuratuuri taotluse ja määras KrMS §-de 214 lg 3, 138¹ alusel Sulev Vedlerile rahatrahvi summas 1000 eurot, Tarmo Vahterile rahatrahvi summas 1000 eurot ja AS-le Ekspress Meedia rahatrahvi summas 1000 eurot. Kohus märkis kokkuvõtvalt järgmist:

Õige on prokuratuuri väide, et artiklis kahtlustatavana välja toodud P. P. ei olnud artikli ilmumise ajaks kahtlustuse sisuga tutvunud. Artikkel ilmus 25.03.2022, kuid P. P. oli kahtlustatavana ülekuulamisele kutsutud 29.03.2022. Järelikult on vale artiklis sisalduv väide,

et teiste puudutatud isikute hulgas on kahtlustuse saanud P. P.. Artiklis on välja toodud kriminaalmenetluse asjaolud, mh Venemaa valitsuse endise liikme M. A.i seotus menetletava kriminaalasjaga, ning fakt, et erinevalt Danske Bank Eesti filiaali kriminaalasjast ei räägi Swedbanki juhtide kriminaalasja kahtlustused pangajuhtide isiklikust kasusaamisest. Lisaks sisaldas artikkel kahtlustatavate fotosid ning mõningate isikute puhul olid välja toodud ka nende käesoleva aja tegevusalad. Kohus nentis, et menetlejad ei ole artiklis sisaldunud infot ajakirjandusele jaganud.

Kohus nõustus taotlejaga, et kohtueelse menetluse andmeteks tuleb lugeda nii kohtueelse kriminaalmenetluse käigus menetleja poolt kogutud infot kui ka näiteks menetlejale antud ütlusi. Kuigi artiklis ei ole avaldatud isikute ütlusi, sisaldub selles kriminaalmenetluse käigus menetleja poolt kogutud info, mis on detailselt avatud kahtlustuse tekstis. Kahtlustuse sisu ja kahtlustatavate ring ei ole avalik teave – AvTS § 35 lg 1 p-de 1 ja 12 kohaselt on teabevaldaja kohustatud tunnistama asutusesiseseks kasutamiseks mõeldud teabeks kriminaal- või vääртеomenetluses kogutud teabe, v.a vastavalt vääртеomenetluse- ja kriminaalmenetluse seadustikus sätestatud tingimustel avaldatava teabe ning teabe, mis sisaldab isikuandmeid, kui sellisele teabele juurdepääsu võimaldamine kahjustaks oluliselt andmesubjekti eraelu puutumatumust.

Kohus mõõnis, et ilmselt lekkis kohtueelse menetluse teave ajakirjanikele mõne kahtlustatava kaudu, kuid leidis, et see ei ole oluline. Kohtueelse menetluse andmete avaldamisel tuleb arvestada AvTS sätteid. Viide viimastele sisaldub kahtlustuse teksti päises. Vaidlust ei saa olla selles, et Sulev Vedler ja Tarmo Vahter on kahtlustuse tekstiga tutvunud: kahtlustuses kajastatud kriminaalmenetluse asjaolud avaldati 25.03.2022 kell 14.17 Eesti Ekspressis ilmunud artiklis. Vaatamata sellele, et kahtlustuse tekstis sisaldus märge „Asutusesiseseks kasutamiseks“ viitega AvTS §-le 35 ja KrMS §-le 214, avaldati artikkel prokuratuuri loata. Veelgi enam – prokuratuuri isegi ei teavitatud artikli avaldamisest.

Kohus oli päri taotlejaga, et kohtueelse menetluse andmete avaldamisel mängib väga olulist rolli süütuse presumpatsioon. Kriminaalmenetlus on alati kahtlustatavale koormav ja sel põhjusel ei saa meediaväljaanded ega ajakirjandus astuda menetlusandmete avaldamisel prokuratuuri asemele ja iseseisvalt otsustada, milliste andmete avaldamine on lubatav ja milliste andmete avaldamine võib lisaks kriminaalmenetlusele rikkuda isikute õigusi. Prokuratuuri viidatud EIKo 24.06.2004 lahendi valguses saab väita, et 25.03.2022 kell 14.17 Eesti Ekspressis ilmunud artikli sisu on suunatud avalikkuse uudishimu rahuldamisele, mis ei ole kuidagi seotud avalike ülesannete täitmisega või mõne poliitilise aspektiga, mis tingiks kodanikele nimetatud artikli avaldamise vajaduse.

Kohus märkis, et kuigi kooskõlas KrMS § 138¹ lg 3 järgi võib isikule määrata rahatrahvi üldjuhul siis, kui talle on tehtud trahvihoiatust, näeb säte ka võimaluse määrata trahvi eelneva hoiatuseta, kui see ei olnud võimalik või mõistlik. Kohus nentis, et Sulev Vedleri, Tarmo Vahteri ja AS-i Ekspress Meedia eelnev hoiatamine ei olnud võimalik, artikli avaldamine oli menetleja jaoks ootamatu. Prokuratuur ei saa ennetavalt kõikides võimalikku avalikku huvi pälvivates kriminaalasjades ajakirjanikke hoiatada. Samas on antud juhul taotleja ära märkinud, et mh Sulev Vedlerile ja endisele Eesti Ekspressi peatoimetajale Erik Moorale saatis prokuratuur 24.09.2020 KrMS § 214 sisu selgitava e-kirja ning Sulev Vedlerile, Tarmo Vahterile ning Eesti Ekspressi peatoimetajale Merili Nikkolole saadeti 21.02.2022 märgukiri,

milles selgitati, et järgmisel korral, kui prokuratuuri loata avaldatakse kohtueelse menetluse infot, taotleb prokuratuur kohtult menetlusväliste isikute ehk ajakirjanike trahvimist.

Vaatamata sellele, et ajakirjanduseetika koodeksi p 1.2 kohaselt teenib ajakirjandus avalikkuse õigust saada tõest, ausat ja igakülgselt teavet ühiskonnas toimuva kohta, peab koodeksi p 1.3 järgi ajakirjanik täitma kehtivaid õigusakte. Viimaste hulka kuulub ka KrMS § 214 sätestatud nõuete järgimine ning käesoleval juhul on normi rikutud. Kohus nõustus taotlejaga, et eriti taunitav on ajakirjanduse poolt valeinfo avaldamine juhul, kui andmeid ei ole üle kontrollitud ning kahtlustuse sisuga saavad ülekuulamisele kutsutavad tutvuda ajakirjanduse vahendusel, enne ütluste andmist.

Kohus leidis, et prokuröri väide, mille järgi tuleb lisaks ajakirjanikele trahvida ka AS-i Ekspress Meedia, on põhjendatud taotluses toodud põhjustel: ilma äriühingu teoapanuseta ja artikli avaldamiseta ei oleks artikkel saanud laialdast kajastust. Järelikult tuleb info avaldajaks lisaks Sulev Vedlerile ja Tarmo Vahterile lugeda ka AS Ekspress Meedia.

Kohus pidas rahatrahvi määramisel silmas KrMS § 214 sätestatu eesmärki, s.o luua tingimused kuritegude efektiivseks menetlemiseks, tagada süütuse presumptsioonist kinnipidamine, samuti informeerida vaid põhjendatud ulatuses avalikkust kriminaalmenetlusest ja kuritegudest, kuid ka näiteks levitada preventiivseid sõnumeid eesmärgiga vältida inimeste kuriteo ohvriks langemist või nende poolt õigusrikkumiste toimepanemist. Kohus märkis, et 25.03.2022 avaldatud artikli puhul ei saa rääkida, et see oli ühiskonnale vajalik või oleks olnud vajadus levitada mõnd preventiivset sõnumit. Pigem saab seda lugeda avalikkuse uudishimu rahuldamisena.

Rahatrahvi määra puhul tuleb kohtu hinnangul silmas pidada KarS §-s 56 sätestatud. Rahatrahvi määramine on materiaalses mõttes võrreldav karistusega. Riigiprokuröri poolt taotletud maksimaalmääras rahatrahv ei ole põhjendatud. Rahatrahvi määramisel tuleb aluseks võtta keskmine määr, mis on 1600,00 eurot. Kuivõrd puuduvad andmed selle kohta, kas menetlusväliseid isikuid on varem sarnase rikkumise eest trahvitud või mitte, siis leidis kohus, et esmakordne rahatrahv keskmises määras oleks liialt karm. Kohus märkis, et esmakordse rikkumise korral võib ajakirjanike ja AS-i Ekspress Meedia puhul piirduda 1000,00 euro suuruse trahviga.

3. Sulev Vedleri, Tarmo Vahteri ja AS-i Ekspress Meedia määruskaebus.

Harju Maakohtu 14.04.2022 määruse kriminaalasjas nr 1-22-1949 vaidlustasid Sulev Vedler, Tarmo Vahter ja AS Ekspress Meedia. Kaebajad esitasid kaks alternatiivset taotlust: tühistada Harju Maakohtu 14.04.2022 määrus täies ulatuses või vähendada Harju Maakohtu 14.04.2022 määruse alusel Sulev Vedlerile, Tarmo Vahterile ja AS-le Ekspress Meedia määratud trahvisumma 0 euron. Kaebajad palusid oma menetluskulud jätta riigi kanda.

Kaebajate hinnangul rikkus maakohus oluliselt kriminaalmenetlusõigust KrMS § 339 lg 2 mõttes ning seega tuleb määrus KrMS §-de 390 lg 1 ja 338 lg 3 alusel tühistada. Kaebuse argumendid on kokkuvõtvalt järgmised:

Formaalse loakohustuse rikkumise eest rahatrahvi määramine on põhiseadusega vastuolus. Maakohus argumenteeris KrMS § 214 lg 1 nõuete rikkumist üksnes seeläbi, et artikli avaldamiseks puudus prokuratuuri luba, prokuratuur ei olnud artikli avaldamisest isegi teadlik.

Maakohtu formaalne käsitus KrMS § 214 lg 1 tõlgendamisel läheb vastuollu PS § 45 ja EIÕK art 10 sätestatud ajakirjandusvabadusega. EIK on korduvalt leidnud, et ajakirjandusvabadust riivava meetme kohaldamisel argumendil, et avaldatud teave oli salajane, peab siseriiklikul kohtul olema võimalus kaaluda erinevaid huve. Kohus ei tohi piirduda käsitlusega, mille järgi võib ajakirjanikku igal juhul karistada formaalselt salajasena käsitleva teabe avaldamise korral. EIK lahendis *Stoll vs Šveits* käsitleti KrMS §-ga 214 sarnast Šveitsi kriminaalkoodeksi §-1 293 (s.o *iga isikut, kes ilma selleks õigustamata avalikustab kõik või osa ametiasutuse dokumentidest, uurimistoimingutest või otsustustest, mis on seadusega või sellise ametiasutuse poolt oma pädevuse piires tehtud otsusega salajased, karistatakse vangistuse või rahatrahviga; kaasaaitamine sellistes tegudes on karistatav; kohus võib otsustada jätta karistuse määramata, kui asjaomane saladus on väheoluline*). EIK leidis, et kuigi norm ise käsitab informatsiooni formaalselt salajasena, siis lg 3 võimaldab kohtul hinnata ja kaaluda kriminaalmenetluse huvi ühelt poolt ja avalikkuse huvi saada asjakohaste dokumentide kohta teiselt poolt. EIK järeldas, et „*kokkuvõttes, arvestades, et föderaal kohus kontrollis, kas suursaadiku aruande „konfidentsiaalsena“ käsitlemine oli põhjendatud ja kaalus asjakohaseid huve, ei saa öelda, et kriminaalkoodeksi art 293 aluseks olev formaalne saladuse mõiste takistas föderaal kohtul kui viimase astme kohtul käesoleval juhul otsustada, kas kõnealune sekkumine oli kooskõlas art 10*“.

Järelikult ei oleks PS § 45 ja EIÕK art 10 kooskõlas KrMS § 214 lg 1 alusel ajakirjanikule rahatrahvi määramine üksnes formaalsel argumendil, et puudus prokuratuuri luba. Iseenesest ei ole KrMS § 214 lg 1 vältimatult PS § 45 ja EIÕK vastuolus, sest Riigikohus on oma praktikas korduvalt sedastanud, et õigusnormi põhiseadusevastaseks tunnistamiseks peab olema välistatud sätte põhiseaduskonformne tõlgendamine. KrMS § 214 lg 3 sõnastust - eeluurimiskohtunik *võib* prokuratuuri taotlusel trahvida – võimalik tõlgendada selliselt, et kuigi KrMS § 214 lg 1 (mis on analoogiline Šveitsi kriminaalkoodeksi § 293 lg-ga 1) järgi oli informatsioon formaalselt käsitatav salajasena, saab kohus sellise info salajasena käsitlemist sisuliselt hinnata, sh jätta aluste puudumisel rahatrahvi määramata. Seega peab kohus KrMS § 214 lg 1 sätestatud loakohustuse rikkumisel ajakirjanikule KrMS § 214 lg 3 alusel trahvi määramisel hindama asjaolusid sisuliselt: kaaluma kriminaalmenetluse huvi kõrval avalikkuse huvi saada informatsiooni. Formaalselt KrMS § 214 lg 1 sätestatud loakohustuse rikkumise alusel rahatrahvi määramine on vastuolus PS § 45 ja EIÕK art 10.

Avalikkuse huvi saada informatsiooni kaalus üles kriminaalmenetluse ja kahtlustatavate huvi hoida informatsiooni salajasena. Riigiprokuratuur ja maakohus viitasid EIKo lahendile von Hannover vs Saksamaa, kuid lahendis ei käsitleta kriminaalmenetlusega seotud teabe avaldamist, vaid isikust koos lastega tavalises elulises olukorras avalikus kohas tehtud fotode avaldamist. Kriminaalmenetlusega seotud teabe avaldamise osas on EIK leidnud, et ajakirjanikud, kes kajastavad käimasolevaid kriminaalmenetlusi peavad tagama, et nad ei astu üle piiridest, mis on seotud tagamaks õigusemõistmise toimimist ega kahtlustatava süütuse presumptsiooni (EIKo 03.10.2000 Du Roy ja Malaurie vs Prantsusmaa), sõltumata sellest, kas õigust mõistetakse avaliku huvi tegelase üle või mitte (EIKo 29.08.1997 Worm vs Austria). Ajakirjandusel ei ole mitte ainult ülesanne avaliku huvi objektiks olevat infot jagada, vaid avalikkusel on õigus sellist informatsiooni saada (EIKo 29.03.2016 Bédat vs Šveits). Juba avalikustatud informatsiooni ei saa salajasena käsitada (EIKo 10.12.2007 Stoil vs Šveits, EIKo 09.02.1995 Vereniging Weekblad Bluf vs Holland, EIKo 21.01.1999 Fressoz and Roire vs Prantsusmaa, EIKo 29.03.2016 Bédat vs Šveits). Peamisteks hinnatavateks kriteeriumiteks on:

- kuidas saadi juurdepääs avaldatud teabele;
- avaldatud teabe sisu;
- panus avalikku debatti;
- mõju kriminaalmenetlusele;
- kahtlustatavate eraelu riive.

Eesti Ekspressi 25.03.2022 artikkel sisaldas osaliselt juba varem avaldatud informatsiooni. M. A.i võimalikke seoseid Swedbank AS-ga kirjeldasid ERR ja Postimees 20.11.2019. AS Ekspress Meedia töötaja avaldas teabe 11.06.2020. Viimases artiklis avaldati mh see, et kahtlustuse on saanud A. A. ning prokuratuur kommenteeris, et rahapesu periood on 2012-2016. Järelikult ei saa käsitada salajasena asjaolu, et Swedbank AS-i suhtes toimus kriminaalmenetlus rahapesu osas, millega on seostatav ka M. A..

Kaebajad ei saanud 25.03.2022 artiklis avaldatud teabele juurdepääsu ebaseaduslikult.

Riigiprokuratuuri ja maakohtu hinnangul said kaebajad juurdepääsu kahtlustuse tekstile tõenäoliselt mõne kahtlustuse saanud isiku(te) kaudu. See on ebaõige järeldus ja tugineb üksnes asjaolul, et artiklis on avaldatud kahtlustuse tekstis kajastatud teavet. Kaebajad ei ole tutvunud mitte ühegi kahtlustatavatele väljastatud kahtlustuse tekstiga. Ajakirjanikest kaebajad ei avalda oma allikaid ja neil ei ole seda allikakaitse tõttu võimalik teha. Samas on ilmne, et kahtlustuse sisu teadasaamiseks ei ole sellega tutvumine ainuvõimalik viis. EIK praktikat silmas pidades on oluline rõhutada, et kaebajad ei saanud informatsioonile juurdepääsu triki, ähvarduse või mõnel muul viisil survestamisega. Sellisel seisukohal on ilmselt ka Riigiprokuratuur.

Artiklis avaldatud teave oli õige.

Riigiprokuratuur üritab luua kuvandit, nagu oleks P. P.i osas esitatud ebaõiget informatsiooni. Kahtlustatava staatust reguleerib KrMS § 33 lg 1. Teise KrMS § 33 lg 1 sisalduva alternatiivi – piisava aluse esinemine isiku kahtlustamiseks ja tema allutamine menetlustoimingule – tuvastamiseks tuleb esmalt otsustada, kas kõnealused tingimused olid täidetud. Põhjendatud kuriteokahtlus saab tuleneda kogutud tõenditest, mis viitavad kuriteo toimepanemisele selle isiku ehk kahtlustatava poolt. Juhul, kui isikut kahtlustatavana kinni ei peeta, sisaldub kahtlus reeglina menetluskohal – nt määruses või kutses – mille alusel menetleja allutab isikut menetlustoimingule või taotleb sellise otsustuse tegemist teise menetleja – kas siis prokuratuuri või kohtu – poolt (nt läbiotsimine, tagaotsitavaks kuulutamine või isiku väljakutsumine kahtlustatavana ülekuulamiseks). Arvestades seda, et õiguskaitseorganid olid P. P.iga artikli avaldamise hetkeks ühendust võtnud, s.o kutsunud ta kahtlustatavana ülekuulamisele, oli P. P. artikli avaldamise hetkel käsitatav kahtlustatavana.

Eesti Ekspressis 25.03.2022 artiklis avaldatud teave panustas avalikku debatti.

EIK hinnangul puudutab avalik huvi küsimusi, mille vastu avalikkus tunneb huvi põhjusel, et teema puudutab suurt isikute hulka ja/või suure hulga isikute heaolu või elukorraldust. Samuti esineb avalik huvi küsimustes, mis võivad tekitada märkimisväärseid vaidlusi, mis puudutavad olulist sotsiaalset küsimust või mis hõlmavad probleemi, mille kohta avalikkus oleks huvitatud. EIK on tuvastanud avaliku huvi info puhul, mis puudutab kõrgesse riigiametisse kandideerija tervislikku seisundit, sportlase terviseandmeid, kunstnike esitlusi, kriminaalmenetlust, toimepandud kuritegusid, valitsuse liikmeid puudutavat poliitilise partei seksiskandaali. Avaliku huvi alla kuulub ka õigusemõistmine, lastekaitse süsteemi toimimine, keskkonna ja rahvatervise kaitse, ajaloolised sündmused.

Käesoleval juhul ei ole kahtlust, et rahapesukuriteo kahtluse esitamine 850 000 era- ja 130 000 ärikliendiga Eesti kõige suurema kommertspanga juhatuse liikmetele puudutab oluliselt panga usaldusväarsust. Viimane avaldab mõju nii Eesti majandusele, rahvusvahelisele usaldusväarsusele kui ka isikute finantsotsustele.

EIK praktikas peetakse kriminaalmenetlust avaliku huvi esemeks ja järelikult on vale maakohtu järeldus, et artiklis käsitletud teema vastu puudub avalik huvi. Avalikkuse huvi suurendavad lisaks erinevad rahapesu vastase võitlusega seotud skandaalid ja kahtlused.

Swedbank AS rahapesu kahtluse puhul ei ole tegemist tavapärase uurimisega. Nii seda, kui Danske panga rahapesu uurimist ümbritsevad erinevad asjaolud tekitavad suurt avalikku huvi toimetatavate kriminaalmenetluste vastu, sh mis staadiumis menetlus on. Arvestades ajakirjanduse n-ö avaliku valvekoera funktsiooni, panustas 25.03.2022 artiklis avaldatud teave avalikku debatti mh seeläbi, et laiem üldsus sai teada aastaid varjatult kulgenud rahapesu uurimises kahtlustatavate nimed. Ühelt poolt kinnitati avalikkuse silmis Eesti õiguskaitseametite usaldusväarsust seeläbi, et asjas toimub sisuline uurimine. Teisest küljest realiseerus ajakirjanduse *valvekoera* funktsioon, kus suure avalikkuse huvi all olev kriminaalmenetlus ei saa kulgeda n.ö suletud uste taga ja lõppeda avalikkusele teadmata – näiteks oportuniteedi kohaldamisega.

Eesti Ekspressi artiklis kirjeldati kuriteo asjaolusid ja see erineb EIK lahendis *Bédat vs Šveits* käsitletud olukorrast, kus kirjeldati kahtlustatava suhtlust kaitsjaga, vahi alt vabastamist, isiklikele asjadele juurdepääsu, vangikongi vahetamist, telefoni kasutamise õigust ja arstide seisukohta kahtlustatavate suhtes. Eesti Ekspressi 25.03.2022 artikli eesmärk oli teavitada avalikkust käimasolevast kriminaalmenetlusest ja kahtlustuse saanud isikutest, mitte rahuldada lugeja ebatervet huvi isikute eraelu vastu või kirjeldada ellega tugevalt seotud menetlustoimingut (nt läbiotsimisel äravõetud isiklikud esemed, arstide hinnang süüvõimele, ülekuulamisel avaldatud eraelulised asjaolud jms).

Eesti Ekspressi 25.03.2022 artiklis avaldatud teave ei omanud suurt mõju kriminaalmenetlusele.

Maakohus leidis ekslikult, et andmete avaldamine võib takistada objektiivse tõe tuvastamist ja mõjutada tunnistajaid. Artiklis ei avaldatud informatsiooni õiguskaitseorganite taktika kohta või detailset teavet nt kuupäevade, rahasummade, pangaarvete jms kohta. Tegemist oli tavapärase informatsiooniga, mida avaldatakse paljude suure avalikkuse huvi all olevate kriminaalmenetluste kohta. Näiteks ERIAL-iga seotud kriminaalasjas pidas Riigiprokuratuur võimalikuks avaldada informatsiooni rahapesu viisi ja rahvusvahelise koostöö ehk menetlustaktika kohta. Prokuratuur ei teeks pressiteateid läbiviidavate menetluste kohta olukorras, kus see kahjustaks oluliselt kriminaalmenetluse huvi. Kõrvutades 25.03.2022 artikli sisu õiguskaitseorganite ja prokuratuuri varasemate pressiteadete ja kommentaaridega, ei pidanud kaebajad aru saada, et 25.03.2022 artikli sisu võib kriminaalmenetluse huvi ja süütuse presumptsiooni ebaproportsionaalselt raskelt riivata võrreldes avalikkuse huvi ja ajakirjanduse *valvekoera* rolliga.

Kriminaalmenetluse mõjutamise oht seisneb enamjaolt selles, et kahtlustatavad saavad teada neile esitatud kahtlustuse sisust ja soovivad seejärel kriminaalmenetlust omale sobivas suunas mõjutada. Käesolevas asjas said kahtlustatavad teada nende suhtes toimetatavast kriminaalmenetlusest enne 25.03.2022 artikli avaldamist.

Käesolevas asjas ei mõjutatud menetlusosalisi ega avalikkust mingil viisil kahtlustatavatest teatava (negatiivse) kuvandi loomisega. Samuti ei avaldatud artiklis riigisaladust.

Eesti Ekspressi 25.03.2022 artiklis avaldatud teave ei riivanud oluliselt kahtlustatavate eraelu puutumast või süütuse presumptsiooni. Artiklis avaldati teavet minimaalses määras, mis oli vajalik avalikku huvi omavas teemas avalikkusele informatsiooni edasiandmiseks. Avaliku huvi puudumist võiks sedastada juhul, kui avaldatakse eraelu detaile, mis ei seonu avaliku huviga. Isikute eraelulisi detaile ei avaldatud, avaldati andmeid, mis puudutasid eranditult nende majandus- ja kutsetegevust. Viimaste suhtes esineb suur avalikkuse huvi tulenevalt rahapesu asjaoludest ja selle vastase võitlusega seotud skandaalidest. Eesti Ekspressi 25.03.2022 artiklis kajastatud isikutel oli võimalik anda kommentaare ning kaks inimest seda ka tegid.

Eesti Ekspressi 25.03.2022 artiklis avaldatu vastu esineb suur avalik huvi ja see kaalub üles võimaliku väikese mõju kriminaalmenetlusele ja väikese riive kahtlustatavate eraelu puutumatusel.

Ajakirjanike trahvimisel mittesensatsioonilise objektiivse artikli avaldamise eest tekib prokuratuuril monopol kriminaalmenetluste kajastamisel. Riigiprokuratuuri 24.09.2020 e- kirjast ja 21.02.2022 märgukirjast ei nähtu, et andmete avaldamisega oleks reaalselt kriminaalmenetluste huve millegagi kahjustatud. Seni on tegemist teoreetilise arutelu ja põhjendustega. Järelikult on Riigiprokuratuuri jaoks asi pigem põhimõttes kui konkreetse asjaga seonduvates probleemides. Riigiprokuratuur näib soovivat monopoli kriminaalmenetlust puudutava teabe avalikustamisel, kuid üldine monopolne seisund ei oleks tasakaalus ajakirjandusvabadusega. Muuhulgas võiks see muuta raskeks, kui mitte võimatuks menetlejate endi õigusrikkumistest teabe avaldamise ajakirjanduslikul eesmärgil.

Juhul, kui kohus leiab, et kaebajad rikkusid KrMS § 214 lg 1 sätestatud keeldu, tuleks KrMS § 214 lg 3 sätestatud rahatrahv vähendada 0 euron.

2. Menetlus ringkonnakohtus

Ringkonnakohtus võttis 10.05.2022 määrusega AS-i Ekspress Meedia, Tarmo Vahteri ja Sulev Vedleri (edaspidi menetlusvälised isikud) kaebuse menetlusse ja andis pooltele tähtaja taotluste ja soovi korral kirjalike seisukohtade esitamiseks. Kohtu poolt määratud tähtajaks laekusid kirjalikud seisukohad prokuratuurilt ja menetlusvälistelt isikutelt.

2.1 Prokuratuuri kirjalik seisukoht:

Prokuratuur leidis pärast menetlusväliste isikute määruskaebusega tutvumist, et selles esitatud väited ei tingi Harju Maakohtu määruse tühistamist ning seega tuleks maakohtu määrus jätta muutmata.

Prokuratuur ei nõustu kaebajatega selles, et maakohus pole oma seisukohti põhistanud. Prokuratuuri arvates on maakohus määruks jälgitavalt argumenteerinud, miks on ajakirjanduses avaldatud andmete avaldamine lubamatu ja menetlust kahjustav. Kohus rõhutas korduvalt, et teabe avaldamine on lubamatu olukorras, kus üks kahtlustatavatest (P. P.) ei olnud enne artikli ilmumist saanud kahtlustusega tutvuda.

Prokuratuur ei ole päri kaebajate seisukohaga, et AvTS § 35 ei kohaldu ajakirjanikele, sest nad ei ole teabevaldajad AvTS § 5 mõttes. Kriminaalmenetluses kogutud teabe puhul on AvTS § 35 lg 1 järgi teabevaldajaks prokuratuur. Kooskõlas AvTS § 38 lg 4 võib asutuse juht otsustada asutuseväliste isikute juurdepääsu võimaldamise asutusesiseseks tunnistatud teabele siis, kui see ei kahjusta riigi või omavalitsusüksuse huve. Sarnaselt KrMS §-ga 214 sätestab AvTS § 38 lg 1, et õigusrikkumisega seotud asjades teabe avalikustamise ulatuse otsustab pädev uurimist või järelevalvet korraldav või õnnetuse asjaolusid selgitav ametnik. Ajakirjanikud ei ole AvTS alusel teabevaldajad selles mõttes, et nad oleksid teabe loojatena kohustatud tunnistama teabe kasutamise piiratuks, kuid see ei tähenda, et saades oma valdusesse asutusesiseseks kasutamiseks tunnistatud teabe (millele antud juhul viitavad selgelt dokumentidele kantud piirangud), poleks ajakirjanikul kohustust antud teavet kaitsta ja selle avaldamiseks teabevaldajalt luba küsida. Kui jaatada KrMS § 214 erandit ajakirjanike puhul, võib sellega kaasneda kriminaaltoimiku materjalide piiramatu avaldamine. Viimane seaks ohtu ausa kohtupidamise. Riigi ülesandeks on tagada kriminaalmenetluses tõe välja selgitamine ja samuti kahtlustatava õiguste kaitse ajal, mil pole veel piisavalt tõendeid süüdistuse esitamiseks.

Ajakirjanikud on KrMS § 214 lg 3 mõttes menetlusvälised isikud, mh on AS Ekspress Media ise ennast sarnases situatsioonis käsitanud menetlusvälise isikuna (kriminaalasi nr 1-19-8262, nn Mati Alaveri kaasus). KrMS § 214 muutuks sisutühjaks, kui seda tõlgendada nii, et säte ei võimalda trahvida ajakirjanikke ja/või ajakirjandusväljaannet, kes on kätte saanud ja avaldanud prokuratuuri loata kriminaalasja materjale. Prokuratuuril poleks siis võimalik kaitsta kohtueelses menetluses kogutud andmeid ning täita AvTS kohustust kuulutada selline teave asutusesiseseks. Tõlgendades KrMS § 214 lg 3 koosmõjus KrMS § 138¹ lg 3, saab teha järelduse, et trahvida saab iga isikut, kes avaldab teadlikult tema kätte sattunud kohtueelse menetluse materjale ja kahjustab seeläbi kriminaalmenetlust. Kooskõlas KrMS §-ga 215 on igal Eesti Vabariigi isikul kohustus prokuratuuri päringutele vastata ning vastamata jätmise korral võib teabevaldajat trahvida. Prokuratuuri ülesanne kohtueelses menetluses on mh ka isikuandmete, äri-, börsi-, pangasaladuse jms kaitsmine. KrMS § 214 tagab tundlike andmete kaitse – prokuratuur saab otsustada, mille avaldamine on konkreetsetes menetluse etapis lubatav. Ajakirjanikke KrMS § 214 mõjuväljast välja jätmisel muutuks kohtueelne menetlus avalikuks. Viimane tooks endaga kaasa tõendite hävitamise ohu ning potentsiaalselt kriminaalmenetluse lõpetamise, nn avalikustatud menetluse käigus pole võimalik tõendeid koguda ning tunnistajaid üle kuulata. Näiteks ütluste avaldamise korral poleks selge, kas tunnistaja räägib seda, mida tajus või luges.

Kaebajate väide, et M. A. seotus kahtlustusega oli varem teada, pole õige. Kaebuses viidati küll varasematele uudistele, kuid need põhinesid ajakirjanike spekulatsioonidel. Prokuratuur ei ole seda fakti kordagi kinnitanud ega avaldanud pressiteadet. Kahtlustuses esitatud perioodil oli pangas hulgaliselt mitteresidente. Olukorras, kus isikutele on avaldatud kahtlustus enne, kui nad annavad ütlusi, võetakse ära võimalus kontrollida isikute ütluste usaldusväärsust. Sisuliselt on nimetatud tunnistajate ütluste kaal väiksem kui olukorras, mil nad alles ülekuulamisele saavad läbi neile esitatud küsimuste avada oma teadmisi konkreetse isiku ja temaga seotud äriühingu kohta. Tänapäevaks on tekkinud olukord, kus võimalikele tunnistajatele on teada kõigi kahtlustuse saanud isikute nimed ja ajakirjanduse spekulatsioon, et isikud on ütluste andmisest keeldunud. Eesti panganduse väiksust silmas pidades mõjub see panganduses töötavatele inimestele heidutavalt ning annab võimalikele tunnistajatele piisava aja mugandada oma ütlused selliseks, et menetluse jaoks olulist infot pole võimalik koguda või on see väheväärtuslik. Olukorras, kus kahtlustuse saanud isik loeb neli päeva varem lehest, et ükski teine kahtlustatav pole menetluses

ütlusi andnud (mis on antud kaasuse puhul järjekordne kontrollimata vaeväide), ei saa tõsikindlalt väita, et järgnevalt kahtlustuse saanud isiku keeldumine ütluste andmisest polnud selle teabe avalikuks saamisega seotud.

Arusaamatuks jääb kaebajate väide, mille kohaselt oli avaldamiseks justkui suurem õigus, kuna avaldatud teave oli õige. Avaldatud teave ei olnud õige: P. P. ei olnud artikli avaldamise ajaks veel kahtlustatav. Kutse edastamine inimesele pole menetlustoimingule allutamine KrMS § 33 lg 1 mõttes. Kaebajate väited on asjakohatud selles, et artikkel ei kahjustanud P. P.i isikuõigusi, sest ta oli kahtlustatava staatuses ja andis omapoolse kommentaari. P. P. ei teadnud ajakirjanike poolt ühenduse võtmise ajal ega enne seda ei kahtlustuse sisu ega teisi asjas kahtlustuse saanud isikuid. Kui oleks tekkinud vajadus menetlus P. P.i suhtes lõpetada, siis oleks oluliselt rikutud ka süütuse presumptsiooni põhimõtet.

Avalikkuse huvi ja avalikku debatti puudutavad väited on kaebajad sisutanud paljalt ajakirjandusliku huvi pinnalt, hindamata avalikku huvi kriminaalmenetluslikult. PS § 45 järgi on ajakirjandusvabadust lubatud mh piirata õigusemõistmise huvides ning seda eesmärki KrMS § 214 teenibki. Seda on selgitanud ka EIÕK. Kohtueelses menetluses kogutud teavet salastavad paljud riigid ja seda eelkõige uurimise läbiviimise huvidest lähtuvalt, ausa kohtumenetluse tagamiseks ning süütuse presumptsiooni austamiseks. Kogutud andmed ei jää avalikkuse eest varjatuks igaveseks, vaid kuni kohtueelse menetluse lõppemiseni ehk ajani, mil on kogutud kõik isiku süü tõendamiseks või selle ümberlukkamiseks vajalik ja prokurör saab langetada menetlusotsuse kriminaalasja kohtusse saatmiseks või lõpetamiseks.

Avalikkuses kõlanud väited, nagu oleks ajakirjanike trahvimine menetlusandmete loata avaldamise eest midagi erakordset, on valed (nt EIÕK *Stellami vs Prantsusmaa* 61470/15, *Bédat vs Šveits*).

Ajakirjanikke ei saa kohtueelse menetluse andmete loata avaldamisel rehabiliteerida fakt, et avaldati õigeid andmeid, või tõsiasi, et avalikkusel on antud teema vastu eriti suur huvi. Menetlusandmete kaitsmise kohustus ja kohtueelse menetluse tulemuslikkuse tagamise kohustus annavadki prokurörile õiguse keelata teatud teabe avaldamist kohtueelse menetluse lõpuni.

Prokuratuuri taotluses ja kohtu määruses viidatud EIÕK 24.06.2002 *von Hannover vs Saksamaa* rõhutas eelkõige seda, et meedia majandushuvid ei kaalu üle isikute õigust eraelu puutumatusse. Avaldatud artikkel on tasuline, s.o seda saab lugeda vaid raha tasumisel ning see viitab eelkõige ärihuvile, mitte soovile edendada ühiskonnas avalikku debatti või informeerida ühiskonda.

Hüpoteetilised on kaebajate väited, nagu ei kahjustanuks artikkel kriminaalmenetluse huve. Artikli võrdsustamine prokuratuuri pressiteadetega on sisutu. Kaebajatel ei ole ülevaadet ei kriminaalasja seisust ega menetlustaktikast, seega ei saa antud kaasust võrrelda muude kriminaalmenetlustega, kus kahtlustuse esitamine on viimaseks menetlustoiminguks. Kahju kriminaalmenetlusele ei saa igal korral olla faktiliselt määratletav. KrMS § 214 eesmärgiks on ära hoida menetluse kahjustamise ohtu. Olukorras, kus osutub vajalikuks taotleda kellegi trahvimist menetlusandmete lubamatu kajastamise eest, ei saa taotluse tekst sisaldada täpset ohu kirjeldust ja neid asjaolusid, mida info avaldamine võib mõjutada. Prokuratuuril puudub garantii, et samal isikul puudub pahatahtlik valmidus avaldada see osa trahvimise taotlusest,

mis kirjeldab ohte. Kirjeldatud juhul satuks menetlus veel suuremasse ohtu. Trahvi taotlemise vajadus saab tekkida vaid juhul, kui kriminaalmenetluse andmed on juba avaldatud.

2.2 Menetlusväliste isikute kirjalik seisukoht ja taotlus menetluskulude hüvitamiseks:

Menetlusvälised isikud esitasid 24.05.2022 kirjaliku vastuse Riigiprokuratuuri seisukohale ning taotluse hüvitada AS-le Ekspress Meedia menetluskulud summas 4474,11 eurot.

Kaebajad jäid määruskaebuses esitatu juurde, et ajakirjanikule rahatrahvi määramisel tuleb hinnata sisuliselt asjaolusid ja kaaluda kriminaalmenetluse huvi kõrval avalikkuse huvi saada informatsiooni, formaalselt KrMS § 214 lg 1 sätestatud loakohustuse rikkumisel trahvi määramine on vastuolus PS §-ga 45 ja EIÕK art 10. Otsustusvabadus avalikku huvi puudutava teemaderingi määratlemisel peab jääma ajakirjandusele ning seda seisukohta on väljendanud ka Riigikohus (RKKKo 3-3-1-85-15 p 23). Avaliku huvi määratlemisel täitevvõimu esindajalt kooskõlastuse nõudmine ei ole kooskõlas ajakirjandusvabaduse olemusega. Formaalselt loakohustust tuleks seega hinnata nii PS §-i 45, EIÕK art 10 ja viidatud Riigikohtu lahendi valguses.

Maakohtu põhjendused ning Riigiprokuratuuri väited kahtlustatavate ja tunnistajate mõjutamise kohta on abstraktsed.

Prokuratuuri seisukoht, et maakohus põhistas määrust piisavalt, ei ole õige. Põhjendamiskohustuse täitmist puudutavas osas on käesolev kaasus sarnane Riigikohtu lahendis nr 1-17-9149 käsitletuga. Riigikohus leidis, et maa- ja ringkonnakohtu määrustes esitatud argumentidele tuginedes peaks saladuses hoidmise kohustust rakendama igas avalikkuse suurema tähelepanu all olevas kriminaalasjas, sest alati on olemas võimalus, et istungil tunnistaja ütlushi kuulnud isiku(te) vahendusel saab ütluste sisu kättesaadavaks veel küsitlemata tunnistajatele. Kohtud pidanuks ära näitama, miks just selles kohtuasjas on tavapäraselt suurem õigusemõistmise huvide kahjustamise oht. Riigikohus järeldas, et kohtud on piirdunud vaid üldsõnaliste seisukohtadega ja jätnud KrMS § 12 lg 4¹ kohaldamise vajalikkuse seostamata konkreetsete asjaoludega (nt mõne tunnistaja eriline mõjutatavus, mõne asjaolu saladuses hoidmise vältimatus kriminaalasja esemeks oleva kuriteo varjatud olemuse tõttu vmt). Kriminaalmenetluse huvide kahjustamine peab olema kriminaalmenetluse asjaoludega seonduvalt põhjendatud ning tunnistajate usaldusväärstust aitavad eeskätt kontrollida risküsitluse korda käsitlevad normid (RKKKm 1-17-9149/626). Tunnistajate mõjutamise kõrgemat ohtu võiks jaatada siis, kui kriminaalmenetluse toimetamise fakt *per se* oleks salajane. Käesoleval juhul oli hiljemalt 2019.a teada asjaolu, et Swedbanki suhtes toimub kriminaalmenetlus rahapesu osas. Seega on võimalikud tunnistajad ja kahtlustatavad, kellel on motiiv anda valeütlusi, saanud teiste isikutega suhelda ja ütlusi kujundada rohkem kui 2 aastat. Samuti ei mõjutanud 25.03.2022 artikli avaldamine oluliselt ohtu, et kahtlustatavad asuvad võimalikke tunnistajaid mõjutama. Selline oht tekib eeskätt igakordselt kahtlustatava kinnipidamise või ülekuulamisele kutsumisega, st avaliku menetlustoiminguga, kuivõrd motiiv mõjutada tunnistajaid on ennekõike kahtlustataval.

AvTS ei kohaldu ajakirjanikele.

Riigiprokuratuur leiab, et AvTS § 35 kohaldub ajakirjanikele, kuid ei viita AvTS sättele, mis piiraks ajakirjaniku poolt teabe avaldamist. Teabevaldajate ring on ammendavalt loetletud AvTS §-s 5.

Ajakirjanike käsitlemine menetlusvälise isikuna.

Kaebajad pole tuginenud oma kaebuses argumendile, et nad ei ole menetlusvälised isikud. Samas on pärast 14.04.2022 trahvimääruse tegemist meedias avaldatud korduvalt arvamust (sh justiitsminister Maris Lauri), et ajakirjanikud pole KrMS § 214 lg 3 mõttes menetlusvälised isikud. Juhul, kui ringkonnakohus asub seisukohale, et ajakirjanikud ei ole menetlusvälised isikud, saab ringkonnakohus KrMS §-de 331 lg 3 ja 340 lg 1 ja 3 alusel väljuda kaebuse piiridest ja tuvastada kriminaalmenetlusõiguse olulise rikkumise.

Prokuratuuri kinnituse puudumine ei mõjuta fakti, et tegemist oli varem avalikustatud teabega, mille avaldamine on lubatud.

ERR poolt 20.11.2019 avaldatud artikli pinnalt sai iga potentsiaalne kahtlustatav või tunnistaja aru, et Rootsi prokuratuur üritab Swedbank pangalt kätte saada M. A. käsitlevat raportit ning selle vastu võivad huvi tunda ka Eesti õiguskaitseorganid. Pank keeldus küsimusele vastamast mh viitega Eestis pooleliolevale menetlusele.

P. P. oli artikli ilmumise ajaks kahtlustatav.

RKKKo on oma lahendis nr 3-1-1-2-13 märkinud, et KrMS § 33 lg 1 sisalduva teise alternatiivi järgi on kahtlustatavana käsitletav isik, kellele on edastatud kutse kahtlustatavana ülekuulamiseks.

Ajakirjandusvabadus kaalub üle kriminaalmenetluse ja kahtlustatavate huvid.

EIK kohtupraktikast tulenevalt peab kaaluma ajakirjanduse huvi kriminaalmenetluse ja kahtlustatava huvidega. Riigiprokuratuur ja maakohus on kriminaalmenetluse huvide kahjustamist sisustanud abstraktsete põhjendustega ning see on Riigikohtu praktikaga vastuolus.

Riigiprokuratuur viitas EIK lahenditele asjaolusid selgitamata, EIK lahendist von Hannover vs Saksamaa ei tulene, et tasuline artikkel viitab eelkõige ärilisele eesmärgile.

Riigiprokuratuuri viidatud lahendis Sellami vs Prantsusmaa tõi EIK konkreetsetele asjaoludele tuginedes välja, miks artikli panus avalikku debatti oli madal ning pigem eksitas avalikkust. Samuti jaatas EIK konkreetsete faktide (kahjulike tagajärgede) pinnalt ülemäära suurt kahju kriminaalmenetluse huvile. Lahendis von Hannover vs Saksamaa jõudis EIK huvide kaalumisel ärilise eesmärgini alles pärast seda, kui tuvastati, et vaidlusaluste artiklite puhul puudus panus avalikku debatti. Euroopa Kohus on lahendis C-73/07 asunud seisukohale, et äriline eesmärk ei välista ajakirjanduslikku eesmärki. Teatav äriline edu võib olla isegi professionaalse ajakirjanduse olemasolu *sine qua non* tingimus.

Ringkonnakohtu seisukoht:

Ringkonnakohus nendib, et asja lahendamisel on keskseks küsimuseks, kuidas tuleb KrMS § 214 sätestatud mõista.

Väga lihtsustatult on prokuratuur seisukohal, et KrMS § 214 lg 3 võimaldab trahvida kõiki prokuratuuri loata kohtueelse menetluse andmete avaldajaid pelgalt juhul, kui andmeid avaldati eelneva nõusolekuta ning isik(uid) oli eelnevalt trahvi määramise võimalusest hoiatatud või neid ei olnud kooskõlas KrMS § 138¹ lg-ga 3 asjaolusid silmas pidades mõistlik või võimalik

hoiatada. Ringkonnakohtule arusaadavalt on avaldatud andmete sisu ja võimalik mõju konkreetsele menetlusele prokuratuuri hinnangul teisejärguline.

Kaebajate hinnangul on formaalse loakohustuse rikkumisel ehk pelgalt prokuratuuri loata kohtueelse menetluse andmete avaldamise eest rahatrahvi määramine põhiseadusega vastuolus. Lisaks on kaebajad seisukohal, et trahvi määramisel tuleb vältimatult igal konkreetsel juhul vaagida kaasuse asjaolusid; antud juhul ei ole trahvi määramine põhjendatud, sest artiklis avaldatu vastu esineb suur avalik huvi ning see kaalub üles võimaliku väikese mõju kriminaalmenetlusele ja väikese riive kahtlustatavate eraelu puutumatusel. Kaebajate hinnangul tähendab ajakirjanike trahvimine sisuliselt prokuratuuri monopoolset seisundit kohtueelse menetluse andmete avaldamisel, mis ei ole tasakaalus põhiseadusega tagatud ajakirjandusvabadusega.

Ringkonnakohus möönab, et KrMS § 214 rakendamise osas on senine kohtupraktika äärmiselt kesine. Eesti kohtupraktikas puudub ühtne arusaam, millal ja millistel tingimustel toob prokuratuuri loata kohtueelse menetluse andmete avaldamine endaga kaasa KrMS § 214 lg 3 sätestatud menetlustrahvi. Samuti ei ole selgelt väljakujunenud kohtupraktikat selles, mis on need *kohtueelse menetluse andmed*, mis on KrMS § 214 kaitsealas ning mida üldse lugeda andmete *avaldamiseks* vaidlusaluse normi mõttes (viimase osas vt ka RKHK lahend nr 3-19-1565 p 9).

Ringkonnakohtu hinnangul tuleb seega asja lahendamisel esmalt vastata veidi üldisemalt küsimustele, mis on KrMS § 214 sätestatu eesmärk ja mõte ning kuidas normi tuleks tõlgendada. Alles seejärel on võimalik hinnata, kas konkreetsel juhul taotluses ja määruskaebuses esitatud asjaolusid ning poolte argumente silmas pidades oli maakohtul alust ja põhjust kaebajaid trahvida või mitte.

I

Ringkonnakohus nendib, et kohtueelse menetluse andmete avaldamise tingimused sätestab KrMS § 214 s.o:

- 1) kohtueelse menetluse andmeid võib avaldada üksnes prokuratuuri loal ja tema määratud ulatuses ning käesoleva paragrahvi lõikes 2 sätestatud tingimustel ehk:
- 2) kohtueelse menetluse andmete avaldamine on lubatud kriminaalmenetluse, avalikkuse või andmesubjekti huvides, kui see ülemäära:
  - ei soodusta kuritegevust ega raskenda kuriteo avastamist;
  - ei kahjusta Eesti Vabariigi või kriminaalmenetluse huve;
  - ei sea ohtu ärisaladust ega kahjusta juriidilise isiku tegevust;
  - ei kahjusta andmesubjekti ega kolmandate isikute õigusi, eriti eriliiki isikuandmete avaldamise puhul.

Kooskõlas KrMS §-ga 214 lg 3 *võib* eeluurimiskohtunik prokuratuuri taotlusel trahvida menetlusosalist, kriminaalmenetluses osalevat muud isikut või menetlusvälist isikut, kui kohtueelse menetluse andmete avaldamise keeldu rikutakse. Kahtlustatavat ja süüdistatavat ei trahvita.

Kaebajad tõstasid oma 24.05.2022 ringkonnakohtule esitatud täiendavas seisukohas küsimuse, kas ajakirjanikke (ja meediaväljaannet) saab üldse käsitada KrMS § 214 lg-s 3

sätetatud menetlusvälise isikuna. Kaebajad mõnsid, et nad ei ole oma kaebuses sellele argumendile küll tuginenud, kuid pärast 14.04.2022 trahvimääruse tegemist on meedias korduvalt avaldatud arvamust (sh justiitsminister Maris Lauri), et ajakirjanikud pole KrMS § 214 lg 3 mõttes menetlusvälised isikud. Kaebajad viitasid, et juhul, kui ringkonnakohus asub seisukohale, et ajakirjanikud ei ole menetlusvälised isikud, saab ringkonnakohus KrMS §-de 331 lg 3 ja 340 lg 1 ja 3 alusel väljuda kaebuse piiridest ja tuvastada kriminaalmenetlusõiguse olulise rikkumise. Ringkonnakohus viimaseks vajadust ei näe.

Menetlusväline isik on ringkonnakohtu arvates KrMS § 214 lg 3 mõttes iga isik, kellel puudub konkreetse kriminaalasjaga seos ehk ta ei ole menetlusosaline (s.o KrMS § 16 lg 2 mõttes kahtlustatav, süüdistatav ning nende kaitsjad, kannatanu, tsiviilkostja ja kolmas isik või nende esindajad) või kriminaalmenetluses osalev muu isik (nt KrMS § 66 lg 1 mõttes tunnistaja, KrMS § 70 lg 1 mõttes alaealise ülekuulamise juurde kutsutud lastekaitsetöötaja, sotsiaaltöötaja, õpetaja või psühholoog, KrMS § 95 lg 1 mõttes ekspert, KrMS § 109¹ mõttes asjatundja, KrMS § 161 lg 1 mõttes tõlk jne). Menetlusvälise isikuna saab kolleegiumi arusaama kohaselt normi sõnastuse pinnalt käsitada kõiki ülejäänud isikuid, kellele on mingil põhjusel teatavaks saanud kohtueelses menetluses oleva kriminaalasja andmed.

Juhul kui seadusloomeprotsessi vältel oli seadusandjal mõte välistada ajakirjanikud/meediaväljaanded sarnaselt kahtlustatava või süüdistatavaga isikute ringist, keda on võimalik kohtueelse menetluse andmete avaldamise keelu eiramise eest trahvida, siis sellise erandi tegemine peab seaduses kirjas olema. Ringkonnakohus märgib, et olenemata sellest, mida seadusandja seadusloomeprotsessi vältel mõtles, on seadusandja esmaseks kohustuseks siiski sõnastada seadus võimalikult täpselt – eeskätt seaduse tekst on see, mille abil seadusandja normi adressaatidega suhtleb. Üldteada asjaoluks tuleb lugeda see, et seaduse mittetundmine vastutusest ei vabasta ning järelikult peaks seaduse tekst olema mõistetav ja arusaadav ka juristihariduseta inimesele. Eeltoodust johtuvalt tuleb seaduse tõlgendamisel alati eelistada normi grammatilist tõlgendamist. KrMS § 214 lg 3 lugedes ja grammatiliselt tõlgendades saab ringkonnakohtu hinnangul aru igaüks, et menetlusandmete loata avaldamise eest ei trahvita üksnes kahtlustatavat ja/või süüdistatavat. Viimases on oma loogika: KrMS § 214 lg 2 p 4 järgi on andmete avaldamine lubatud üksnes juhul, kui see ei kahjusta andmesubjekti ega kolmandate isikute õigusi, eriti eriliiki isikuandmete avaldamise puhul, s.o norm kaitseb mh kahtlustatava ja/või süüdistatava PS § 22 tagatud õigust ehk süütuse presumptsiooni (s.o kedagi ei tohi käsitada kuriteos süüdi olevana enne, kui tema kohta on jõustunud süüdimõistev kohtuotsus). Selge on, et kahtlustatavat/süüdistatavat pole paslik trahvida olukorras, kus ta ise poolelioleva menetluse kohta andmeid avaldades ei ole huvitatud oma põhiõiguse kaitsest. Eeltoodu ei tähenda aga seda, et isik, kellele kahtlustatav/süüdistatav kohtueelse menetluse andmeid avaldab võiks ise kahtlustatavalt/süüdistatavalt kuuldut-nähtut avaldada: KrMS § 214 lg 3 grammatiliselt tõlgendades tuleb asuda seisukohale, et ainukesed isikud, keda prokuratuuri loata kohtueelse menetluse andmete avaldamise eest trahvida ei saa on kahtlustatav ja süüdistatav.

Kõike eelnevat silmas pidades leiab ringkonnakohus kaebajate küsimusele vastates, et jah, KrMS § 214 lg 3 võimaldab trahvida menetlusväliseid isikuid, kelle hulka tuleb arvata ka ajakirjanikud ja/või meediaväljaanded. Mittereale süüdistatavat välistavat klauslit KrMS § 214 lg 3 ei sätesta ning teiste tõlgendusviiside juurde pöördumine ei ole põhjendatud, kui normi sõnastus on piisavalt selge ja tavalugejale mõistetav.

Ringkonnakohus nendib, et seda, mida lugeda kohtueelse menetluse andmeteks ehk millist teavet KrMS § 214 kaitseb, mis siis on see miski, mida prokuratuuri loata avaldada ei tohiks, norm ammendava loetelu varal ei ava. RKKK on oma otsuses nr 3-1-1-80-16 märkinud, et *kahtlusteta võib mingite kohtueelsel uurimisel kogutud andmete avalikuks saamine kahjustada kriminaalmenetlust näiteks seeläbi, et kahtlustatav asub tõendeid varjama või hävitama, muudab saadud teabest tulenevalt enda ütlusi, asub mõjutama teisi isikulisi tõendiallikaid, peidab või võõrandab konfiskeerimise vältimiseks talle kuuluvat vara vmt.* Samuti on kohtupraktikas (RKKK lahendis nr 3-1-1-74-11) kohtueelse menetluse andmete alla KrMS § 214 mõttes paigutatud isiku foto avaldamine koos üleskutsega anda endast märku võimalikel kannatanutel.

Prokuratuur märkis maakohtule esitatud taotluses, et lisaks KrMS §-le 214 tuleb andmete avaldamisel järgida ka AvTS ja IKS sätteid. Ringkonnakohtu hinnangul võimaldab AvTS osaliselt sisustada KrMS § 214 sätestatud mõistet *kohtueelse menetluse andmed*.

AvTS 35 lg 1 p 1 alusel tuleb kriminaal- või väärteomenetluses kogutud teave tunnistada asutusesiseseks teabeks. Norm teeb erandi üksnes VTMS-is ja KrMS-is sätestatud tingimustel avaldatavale teabele (siinkohal tuleb märkida, et ringkonnakohtu hinnangul kehtib erand ka KrMS § 214 sätestatule ehk prokuratuuri loal avaldatud teabele). AvTS § 3 lg 1 järgi loetakse teabeks AvTS mõttes kogu mis tahes viisil ja mis tahes teabekandjale jäädvustatud ja dokumenteeritud teave, mis on saadud või loodud seaduses või selle alusel antud õigusaktides sätestatud avalikke ülesandeid täites. Kohtueelse menetluse läbiviimine on uurimisasutustele ja prokuratuurile pandud avalik ülesanne. Ringkonnakohtu hinnangul tuleb AvTS mõttes kriminaalmenetluses kogutava teabe alla paigutada erinevate menetlustoimingute läbiviimise teel saadu ehk nendega kogutud teave nagu näiteks menetlust läbivad isikud ning nende võimalik menetlusseisund, isikuliste tõendiallikate ütluste sisu, läbiotsimisel leitu, erinevate päringute vastused jms. Teabe loomise all tuleb mõista uurimisasutuse või prokuratuuri poolt koostatud menetlusdokumente. Viimaseks on kahtlusteta ka isikule esitatav kahtlustus. Kuivõrd RKKK märkis oma lahendis nr 3-1-1-80-16, et KrMS § 214 üks eesmärk on eelduste loomine kriminaalasjade tulemuslikumaks menetlemiseks, siis ei saa ringkonnakohtu hinnangul mööda vaadata ka selles, et KrMS § 214 sätestatud *kohtueelse menetluse andmete* alla tuleb paigutada ka konkreetse kriminaalasja menetlustaktika ehk teave selle kohta, mida ja millises järjekorras menetleja kriminaalasja tulemusliku menetluse tagamiseks teeb või teha kavatseb (nt keda üldse ja millal küsitleda seoses kriminaalasjaga, millal ja kuhu minna läbi otsima, keda ja millal kahtlustatavana üle kuulata või kinni pidada).

Kokkuvõtvalt leiab ringkonnakohus, et KrMS § 214 sätestatud mõiste *kohtueelse menetluse andmed* kattub osaliselt AvTS § 3 lg 1 ja § 35 lg 1 p 1 nimetatuga, kuid on mõnevõrra laiem, hõlmates endas ka menetlustaktikalised küsimused. KrMS § 214 kaitsealas olevate kohtueelse menetluse andmete alla ei saa samas paigutada seda, kui meedia kajastab mingisuguse võimaliku kuriteo asjaolusid (nt X alevikus tappis mees noaga naise või N linnas rööviti juveelikauplust või poliitik Y hiljutised otsustused tekitavad tema paralleelselt viljeletava ettevõtluse tõttu palju vastuseita küsimusi). Tuleb tõdeda, et üpris sageli alustatakse kriminaalmenetlusi meedias avaldatud andmete põhjal ning see on midagi, mille avaldamist ei tohi takistada ning selliste andmete avaldamine ei ole teabe pinnalt võimaliku kriminaalmenetluse alustamise fakti valguses kindlasti mitte KrMS § 214 mõttes lubamatu.

Selles osas, mida mõista andmete *avaldamise* all KrMS § 214 mõttes, tuleb ringkonnakohtu arvates pöörduda sõna *avaldama* keelelise tähenduse juurde. Avaldamise all mõeldakse mh teatavaks tegemist, väljendamist, publitseerimist, üllitamist, s.o KrMS § 214 järgi tuleb kohtueelse menetluse andmete avaldamiseks lugeda isikule teatavaks saanud kohtueelsete andmete edastamine või teatavaks tegemine kolmandatele, konkreetse kriminaalmenetlusega seost mitteomavatele isikutele, sh hõlmab andmete *avaldamine* ka nendest rääkimist näiteks meediaväljaande toimetuskolleegiumi koosolekul, kus planeeritakse ja pannakse paika meediaväljaande sisu või avaldamist meediaväljaande paberväljaandes ja/või veebiplatvormil.

II

Käesolevas vaidluses asetati üks rõhuasetus sellele, kas ja mil moel võib KrMS § 214 sätestatu piirata ajakirjandusvabadust, kas see piirang on õige ning põhjendatud ning ühiskonna huve arvestav.

Maakohus on ringkonnakohtu hinnangul oma määruses õigesti viidanud õiguskirjanduses kajastatule (vt koos viitega KrMS kommenteeritud väljaandele maakohtu määruse lk 7, tlk 68), et KrMS § 214 puhul oli seadusandja eesmärgiks luua tingimused kuritegude efektiivseks menetlemiseks, tagada süütuse presumptsioonist kinnipidamine, samuti lähtudes demokraatliku ja sotsiaalse õigusriigi ning avatud ühiskonna põhimõtetest informeerida põhjendatud ulatuses avalikkust kriminaalmenetlustest ja kuritegudest, samuti levitada preventiivseid sõnumeid eesmärgiga vältida inimeste kuriteo ohvriks langemist või nende poolt õigusrikkumiste toimepanemist. Ringkonnakohus märgib, et seega on õiguskirjanduses andmete avalikustamisel ühelt poolt jaatatud nii kriminaalmenetluse huve, kuid samas viitavad tsitaadi autorid kolleegiumi hinnangul ka üpris selgesõnaliselt avalikkuse informeerimise vajadusele ehk ajakirjandusvabadusele. Viimasele rõhuvad vaidlusaluses asjas ka kaebajad.

Ringkonnakohus selgitab, et ajakirjandusvabadus põhineb tõepoolest PS §-l 45, s.o igapähele on õigus vabalt levitada ideid, arvamusi, veendumusi ja muud informatsiooni sõnas, trükis, pildis või muul viisil. Seda õigust võib seadus piirata avaliku korra, kõlbluse, teiste inimeste õiguste ja vabaduste, tervise, au ning hea nime kaitseks (sätte esimene lause); tsensuuri ei ole (sätte neljas lause). Tsiteeritud põhiseaduse sätted on vaba ajakirjanduse nurgakivi.

Samas jäetakse seda kõike rõhutades teenimatult vaeslapse ossa nii PS § 11 ja § 45 teine ja kolmas lause. Neist esimene ütleb, et õigusi ja vabadusi võib kooskõlas põhiseadusega piirata. PS § 45 teine lause võimaldab ajakirjandusvabadust seaduse alusel piirata mh avaliku korra, teiste inimeste õiguste ja vabaduste, au ning hea nime kaitseks. PS § 45 kolmas lause võimaldab ajakirjandusvabadust seaduse alusel piirata mh teiste inimeste perekonna- ja eraelu kaitseks, **samuti õigusemõistmise huvides.**

Ringkonnakohus selgitab, et kuigi ajakirjandusvabadus on põhiseadusega kaitstud, ei tulene ülaltoodu tõttu põhiseaduse mõttest, et riik peaks seda eelistama teistele, samuti põhiseadusega tagatud õigustele ja vabadustele. Nii näiteks on lisaks ajakirjandusvabadusele PS otseses kaitsealas ka inimese au ja hea nimi (PS § 17), perekonna- ja eraelu (PS § 26) ning süütuse presumptsioon (PS 22).

Ringkonnakohus märgib, et kriminaalmenetlust toimetatakse riigi nimel ning avalikkuse ehk kõikide riigi kodanike huvides on see, et inimesed, kes on toime pannud kuriteo, saaksid selle eest karistuse või vastupidi, et süütu ei saaks süüdi mõistetud ja karistatud. Kurjategijate süüdi tunnustamine ja karistamine teenib mh ühiskonna turvalisuse tagamise eesmärki. Kooskõlas PS

§-ga 146 mõistab Eesti Vabariigis õigust kohus ning kohtud peavad seda tegema kooskõlas põhiseaduse ja seadustega. KrMS järgi on kohtul inimest võimalik süüdi või õigeks mõista üksnes tõendite pinnalt. Õigusemõistmise huvides on seega fakt, et kohtu lauale jõuaksid **kõik** asjassepuutuvad tõendid, viimased kogutakse nii kohtueelses- kui kohtumenetluses (vt KrMS § 60 tõendite loetelu ning § 211 – kohtueelse menetluse eesmärgiks on koguda tõendusteavet ja luua kohtumenetluseks muud tingimused). Ringkonnakohus nõustub täielikult prokuratuuri argumentatsiooniga mille kohaselt võib kohtueelse menetluse andmete ennatlik avaldamine oluliselt kahjustada tõendusteabe kogumist, seades nii ohtu õigusemõistmise ning kahjustades PS-ga tagatud isikuõigusi. Võimalike abstraktsete ohtude loetlemisel saab ringkonnakohtu arvates tugineda nii üldinimlikule, kui kriminaalmenetluslikule kogemusele. Nii näiteks on üpris ilmne, et teave käimasoleva menetluse kohta võimaldab mõnevõrra prognoosida tavapäraseid ja eesootavaid menetlustoiminguid ning anda puudutatud isikutele (sh ka tunnistajad) vajalikku aega nii versioonide kooskõlastamiseks kui tõendusteabe varjamiseks. Võimalike kahtlustatavate ringi ennatlik avaldamine võib kaasa tuua riski, et varem end menetleja huviorbiidist välja arvanud isik hakkab tõendeid hävitama või ei saa ajalehes kahtlustatavaks nimetatud inimene edasise menetluse raames üldse kahtlustust või kuulutatakse kriminaalasja hilisem arutamine kohtus sootuks täielikult kinniseks jne.

Ringkonnakohtu hinnangul on KrMS § 214 sätestatud kohtueelse menetluse andmete avalikustamise piirang kooskõlas PS § 45 teise lausega, mis võimaldab piirata ajakirjandusvabadust mh õigusemõistmise huvides. Kaebajate märkus, justkui võimaldaks piirangu rakendamine jätta midagi avalikkuse eest varjatuks, on emotsionaalne ja ei põhine kehtival õigusel. Midagi ei saa jääda avalikkuse eest lõputult varjatuks, kui kooskõlas PS § 24 peavad kohtuistungid olema avalikud. Nii viimase, kui kohtulauale jõudnud teabe ja jõustumata kohtulahendite avalikkuse ette toomise nimel on lähiminevikus nii kohtupraktikas kui seadusloomes ka jõuliselt samme astunud. Samuti on ajakirjandusel ja meediaväljaannetel õigus nõuda informatsiooni menetluste kohta, mis kunagi kohtusse ei jõua ehk on erinevatel KrMS-is toodud alustel lõpetatud. Viimasel juhul peab prokuratuuri keeldumine sellise informatsiooni väljastamisest olema kaalutletud, põhjendatud ning ka seda keeldumist on võimalik vaidlustada.

Ringkonnakohtu arvates on prokuratuur ja maakohus seega KrMS § 214 õigesti tõlgendanud leides, et kohtueelse menetluse andmete avaldamiseks peab olema igal juhul prokuratuuri luba, s.o ajakirjandusvabadust on tõepoolest selles osas piiratud ning see piirang on põhiseaduspärane. AvTS ja IKS (eelkõige IKS § 4) sätted asjasse ei puutu ja andmete loata avalikustamise puhul nendele tugineda ei saa, erinevalt AvTS-ist ja IKS-ist on KrMS vastavalt PS § 104 p-le 14 konstitutsiooniline seadus ning paikneb seega õigusaktide hierarhias lihtseadusest kõrgemal. Tegelikult on seda, et loa küsimine on andmete avaldamise eelduseks, märkinud ka Riigikohus oma otsuses nr 3-1-1-80-16, s.o KrMS § 214 üks eesmärk on *eelduste loomine kriminaalasjade tulemuslikumaks menetlemiseks [...]. Seetõttu on ka mõistetav, et nimetatud eesmärgi paremaks saavutamiseks on seadusandja andnud kohtueelse menetluse andmete avaldamise üle otsustamise prokuratuuri pädevusse, nähes samas ette ka kohtueelse menetluse andmete avaldamise keeldu rikkunud isiku suhtes rakendatavad sanktsioonid.*

Kokkuvõtvalt ei saa prokuratuurilt loa küsimist ringkonnakohtu hinnangul võrdsustada ajakirjandusvabaduse lubamatu piiramisega. KrMS-is sätestatud piirang on kehtestatud põhiseaduse alusel ning tagab põhiseadusega kehtestatud huvide ja õiguste kaitse. Õige on prokuratuuri seisukoht, et ajakirjandusel puudub ülevaade konkreetsetes kriminaalasjas

rakendatud menetlustaktikast ehk sisuliselt selles, millist tõendusteavet koguda ja mis järjekorras. Sel põhjusel on kohatu võrrelda prokuratuuri või menetlejate poolt avaldatavaid pressiteateid artiklite/uudistega, kus käsitletakse kohtueelse menetluse andmeid ilma, et nende avaldamiseks oleks prokuratuuri luba. Kohtueelse menetluse andmete ennatlik ja kontrollimatu avaldamine võib kahjustada õigusemõistmise huve, nurjata tõendite kogumise ning tuua lõppastmes kaasa selle, et kuritegu jääb karistuseeta. Viimane ei ole avalikkuse huvides ning kaalub selgelt üle avalikkuse huvi saada **viivitamatult** kohtueelses menetluses oleva kriminaalmenetluse kohta igakülgset teavet. Samas on õige kaebajate märkus selles, et sätte eesmärgiks ei saa kujuneda prokuratuuri n.ö monopooliks, mida avalikkusega jagada või mitte ning tasakaalustamaks ajakirjandusvabadusele seatud piirangut on ringkonnakohtu hinnangul prokuratuuri otsustust keelduda loa andmisest võimalik vaidlustada.

III

Ringkonnakohtu hinnangul peaks KrMS § 214 rakendamine nägema ideaaljuhtumil praktikas välja järgmiselt:

- 1) Kohtueelse menetluse andmeid avaldada sooviv isik pöördub prokuratuuri poole, informeerib viimast, mida ja millal ta soovib avaldada;
- 2) Prokuratuur annab avaldamiseks loa või keeldub sellest;
- 3) Kui prokuratuur loa andmisest keeldub, siis on võimalik seda vaidlustada.

Ringkonnakohus märgib, et loa andmisel avaldamisega ei teki eelduslikult probleeme juhul, kui avaldatakse seda, milleks luba küsiti. Mõnevõrra komplitseeritum olukord avaldaja ja prokuratuuri jaoks tekib siis, kui prokuratuur avaldamiseks luba ei anna.

Ringkonnakohus nendib, et prokuratuuripoolne loast keeldumine peab olema kaalutletud ja põhjendatud, sh peab ka prokuratuur ise kohtueelse menetluse andmete avaldamisel või avaldamiseks loa andmisel arvestama KrMS § 214 lg 2 sätestatuga. KrMS § 214 lg 2 tagab kohtu hinnangul seda, et prokuratuur ei keelduks loa andmisest kaalutusõigust kasutamata ja põhjendamatult. Ringkonnakohtu hinnangul tasakaalustab KrMS § 214 lg 2 sätestatu lg-s 1 kirja pandud n.ö obligatorset loa saamise nõuet, tagades selle, et PS § 45 sätestatud ja selle alusel mh ka õigusemõistmise huvides piiratud ajakirjandusvabadust alusetult ei kahjustataks. Kolleegiumi arvates piiritleb KrMS § 214 lg 2 nii selle, mida prokuratuur peaks loa andmisel arvestama, kui seda, mida peaks silmas pidama andmeid avaldada sooviv isik. Kokkuvõtvalt peaks KrMS § 214 lg 2 aitama vältida kaebajate kardetud olukorda, kus prokuratuur keelab täiesti alusetult ära millegi avaldamise, kuigi keeldumiseks sisulist põhjust pole.

Ringkonnakohus möönab, et prokuratuuri probleemiks on eelduslikult fakt, et loa andmisest keeldumise põhistamise korral tuleks neil tõenäoliselt avaldada adressaadile veidi enam. Avaldajad – eelkõige ajakirjanikud ja meediaväljaanded – kaotavad nende jaoks nii väärtuslikku aega. Prokuratuurilt andmete avaldamiseks põhistatud keeldumise saamise korral tuleks neil prokuratuuri tegevusele uurimiskaebemenetluse korras kaevata (vt KrMS 5.jagu), kuid kaebemenetlus ei toimu teatavasti loetud tundide jooksul. Arvestades seda, et järjest rohkem käib eelduslikult avalikkusele huvipakkuva informatsiooni avaldamine onlines ja n.ö kiiruse peale (kui minul on see info, siis see võib vabalt olla olemas ka konkurentidel, järelikult ma pean olema esimene), siis just aega ajakirjanikel ja meediaväljaannetel reeglina ei ole. Viimane mängib tõenäoliselt olulist rolli ka selles, miks ei malda meedia kriminaalasjade puhul ära oodata avalikku kohtumenetlust. Olenemata prokuratuuri ja ajakirjanike/meediaväljaannete

probleemidest leiab ringkonnakohus, et reegeljuhtumil peaks vajadusel loa andmisest keeldumise põhjendatust kooskõlas KrMS §-de 230 ja 231 kontrollima kohus ehk eeluurimiskohtunik. Prokuratuuri kohustus on võimaliku vaidluse korral tagada, et loa andmisest keeldumine oleks põhjendatud ning ajakirjanike/meediaväljaannete kohustus on informatsiooni avaldamisega veidi oodata selleks, et riik saaks olla kindel, et avaldatav teave tõepoolest ei kahjusta teiste isikute õigusi ja vabadusi ning õigusemõistmise huve.

Käsilolevas vaidluses kaebajad prokuratuurilt kohtueelse menetluse andmete avaldamiseks luba ei küsinud ning maakohus lähtus prokuratuuri taotlust lahendades loogikast, et juba üksnes loa küsimata jätmise tähendab seda, et keelu eiranud isikut tuleb trahvida. Ringkonnakohtu hinnangul see nii paraku ei ole. Kolleegiumi arvates on kohtule trahvi määramisel antud ulatuslik kaalutusõigus – kohus võib, mitte ei pea trahvima. Kaalutusõiguse olemasolu tõttu jätab ringkonnakohus kõrvale kaebajate väited, mis puudutavad KrMS § 214 võimalikku vastuolu põhiseadusega. Kaebajate väited on õiged selles, et kohus peab vaagima kas konkreetse kaasuse asjaolude pinnalt on isikute trahvimine põhjendatud või mitte.

Eeltooduga ei taha ringkonnakohus väita, et KrMS § 214 regulatsiooni eesmärk poleks millegi ennetamine. Kooskõlas PS § 14 on õiguste ja vabaduste tagamine seadusandliku, täidesaatva ja kohtuvõimu ning kohalike omavalitsuste kohustus, s.o seadusandjale tuleb PS-i §-st 14 kohustus luua selline õiguskaitse, millest nähtub selgelt, et riigi esmane ülesanne on õigusvastased olukorrad ära hoida, mitte tegeleda nendega tagantjärele. Maakohtu loogika ei ole seega üdini vale: lihtsustatult peaks KrMS § 214 tagama siiski selle, et ajakirjanikud ja meediaväljaanded küsiks enne kohtueelse menetluse andmete avaldamist prokuratuurilt loa. Normi eesmärgiks ei saa kindlasti olla see, et loa küsimine on täiesti teisejärguline, las kohus pärast hindab kas võis avaldada või mitte. Juhul kui kohus peaks leidma, et vastus viimasele küsimusele on kategooriliselt eitav, on tõenäoliselt kahju õigusemõistmisele juba tehtud ning avalikku huvi kahjustatud. Selle jaatamine, et loa küsimine on pelgalt sõnakõlks ning sellest saab igal juhul mööda minna, sest KrMS § 214 sätestatud loa küsimata jätmise korral pole kohtul õigust n.ö formaalse loakohustuse rikkumisele trahvi määramisega reageerida võib endaga kaasa tuua olukorra, kus edaspidi paisatakse kõik valimatult avalikkuse ette ja võetakse teadlik risk: kui kohus lõpuks ütleb, et antud juhul ohustas andmete avaldamine õigusemõistmist, siis maksame trahvi ära. Ringkonnakohus peab vajalikuks märkida, et juhul kui kohtu(d) on uurimiskaebemenetluses korduvalt ühe ja sama isiku puhul tuvastanud asjaolu, et luba üldse ei küsitud ning sel põhjusel said teiste isikute õigused ja/või õigusemõistmise huvid kahjustatud, siis muutub selle kaal, mida avaldati ilmselt ajas järjest väiksemaks. Ringkonnakohus ei välista, et lõppastmes võib teatud äärmuslikel juhtudel jaatada trahvi määramise põhjendatust ka üksnes selle pinnalt, et eirati KrMS § 214 lg 1 sätestatud kohustust küsida enne kohtueelse menetluse andmete avaldamist prokuratuurilt luba.

Kuivõrd ringkonnakohtule teadaolevalt ei ole varem sarnastel asjaoludel kaebajatele menetlustrahvi määramise taotlusi esitatud, siis tuleb tõdeda, et maakohus jättis sisuliselt kaalutlemata, kas andmete loata avaldamine toob endaga kaasa vältimatu vajaduse kaebajate trahvimiseks või mitte. Järelikult tuleb seda teha ringkonnakohtul.

V

Ringkonnakohtu hinnangul on maakohus oma 14.04.2022 määruses korrektselt tuvastanud, et 25.03.2022 kell 14.17 avaldati meediaväljaandes www.ekspress.ee rubriigis „Teateid elust“ ajakirjanike Sulev Vedleri ja Tarmo Vahteri kirjutatud tasuline (s.o üksnes tellijatele avatud) artikkel „Kogu Swedbank Eesti endine juhatuse sai kahtlustuse Vene oligarhiga seotud rahapesus“ (vt siinkohal <https://ekspress.delfi.ee/artikkel/96248003/kogu-swedbank-est-i>

[endine-juhatus-sai-kahtlustuse-vene-oligarhiga-seotud-rahapesus](#)). Artikkel oli avatud üksnes tellijatele.

Kaebajad ei vaidlusta maakohtu seisukohta, mille kohaselt kuulub meediaplatvorm [www.ekspress.ee](#) AS-le Ekspress Meedia. Lisaks ei vaidle prokuratuur ja määruskaebuse esitanud isikud selle üle, et:

- artikli avaldamise hetkel ja käesoleval ajal käib Swedbank AS-i suhtes seoses rahapesukahtlusega kriminaalasja kohtueelne menetlus;
- artikkel käsitles kohtueelses menetluses olevat kriminaalasja;
- artikli avaldamiseks ajakirjanikud ja/või meediaettevõtte prokuratuuri luba ei küsinud.

Ringkonnakohus nõustub vaidlusaluses asjas kaebajate seisukohaga, et maakohus ei ole oma määruses piisavalt põhistanud, kuidas kahjustas konkreetset asjas andmete avaldamine käimasolevat kriminaalmenetlust. Kaebajad on põhjendatult viidanud kehtivale kohtupraktikale (sh nii Riigikohtu kui EIÕK lahendid). Viimane on selgelt liikunud selles suunas, et abstraktsed viited menetluse võimalikule kahjustamisele pole kohased ning üksnes nendele tuginevalt pole trahvi määramine õigustatud. Samas ei saa jätta märkimata, et maakohtu mänguruum sõltub suuresti prokuratuuri taotluses ning eeskätt viimases on vajalikud põhjendused kasinad.

Ringkonnakohtu hinnangul on tõene kaebajate väide, et info konkreetse kriminaalasja kohta oli korduvalt ületanud uudisekännise enne vaidlusaluse artikli ilmumist. Lüües nt Google otsingumootorisse märksõnad „Swedbank kriminaalmenetlus“ ilmuvad esimesed vasted menetluse alustamise kohta 2019.aastast. Pärast vaidlusaluse, 25.03.2022 avaldatud, artikliga tutvumist ei julge kohtukolleegium erinevalt prokuratuurist ja maakohtust tõsikindlalt väita, et artikli autorid olid tutvunud kahtlustuse tekstiga. Mitte midagi nii spetsiifilist, mis annaks aluse seda jaatada, artiklis ei ole. Sel põhjusel tuleb olla päri kaebajatega, et uudises kajastatud informatsiooni saamiseks ei ole kahtlustuse teksti lugemine tingimata tarvilik. Samas on selge, et eelnevate hoiatuste (prokuratuuri taotluses ja maakohtu määruses käsitletud e-kirjavahetus ja märgukiri) tõttu pidi autorites ka asjaomase suulise või kirjaliku informatsiooni saamisel tekkima mõistlik kahtlus, et selles võib olla midagi, mille avaldamise võiks ja peaks kooskõlastama prokuratuuriga.

Kolleegium nõustub kaebajatega selles, et konkreetse kriminaalmenetluse vastu on avalik huvi. Viimast ei välista fakt, et artikkel oli loetav vaid tasu ees. Kuigi eraettevõtte eesmärk on teenida kasumit, ei tähenda see eesmärk, et eraajakirjandus ei saagi lähtuda avalikust huvist. Kõik argumentid selle kohta, kas ja kui palju lähtus meediaväljaanne artikli avaldamisel ärielistest kaalutlustest, jätab ringkonnakohus kõrvale. Ringkonnakohus nendib, et ajakirjanduse poolt avalike ülesannete täitmisega ehk avalikkuse informeerimisega käib paratamatult kaasas tõsiasi, et meediasfäär põhinebki reeglina ettevõtlusel: ringkonnakohtul puuduvad andmed selle kohta, et mõni meediaettevõtetest oleks jõuliselt sisenenud või sisenemas kolmandasse sektorisse. Avalikkuse huviorbiiti kuuluva teema lahkamisel ei saa erinevalt kellegi puhkusepiltide avaldamisest väita, et meediaväljaanne avaldas midagi üksnes enda kasu silmas pidades.

Kaebajad on õigesti esile tõstnud selle, et rahapesukahtlus ja selle uurimine pakub üldsusele huvi olukorras, kus märkimisväärne osa Eesti elanikkonnast ja ettevõtetest on uurimisele allutatud panga kliendid. Artikli eesmärk ei olnud sellest tulenevalt kindlasti suunatud „pelgalt avalikkuse uudishimu rahuldamisele, mis ei olnud kuidagi seotud avalike ülesannete täitmisele

või mõne poliitilise aspektiga, mis tinginuks kodanikele nimetatud artikli avaldamise vajaduse“ (tlk 68, maakohu määruse lk 7). Kuivõrd Swedbank AS rahapesukahtlust käsitleva artikli avaldamine teenis avalikkuse informeerimise eesmärki, siis ei ole alust väita, et avaldajaid tuleks pelgalt teema käsitlemise tõttu trahvida. Nõustuda tuleb kaebajatega selles, et ajakirjandus täitis kriminaalmenetlusest uudist tehes avalikku ülesannet – rahapesukahtlus Eesti ühe suurema panga suhtes on ringkonnakohtu arvates teema, mis väärrib avalikkuses käsitlemist.

Järgnevalt asub kohtukolleegium selle juurde, mida konkreetselt prokuratuur ja maakohus taunisid ja avaldajatele ette heitsid.

Riigiprokuratuur tõi oma taotluses ja maakohus 14.04.2022 määruses välja selle, et artiklis avaldati andmeid kahtlustuse sisu ja kahtlustuse saanud inimeste kohta.

Puutuvalt kahtlustuse sisusse, pidas prokuratuur taotlust esitades ja maakohus määrust tehes silmas esmalt seda, et uudis seostas Swedbank AS rahapesukahtluse M.A. Vastab tõele kaebajate väide, et ka selle fakti kohta oli varem uudisnupukesi juba avaldatud. Ringkonnakohus märgib, et arvestades varasemaid kajastusi pankades toimunud rahapesu kohta, on varem avaldatud teabe sisu silmas pidades (vt nt <https://www.err.ee/1004926/swedbanki-suurklient-oli-aastaid-vene-oligarh-mihhail-abozov>) üpris lihtne ja loogiline ka ilma menetleja kinnituseeta mõista, et uudistes käsitletust saab suure tõenäosusega üks kahtlustuse osis. Mida aga prokuratuuri ja maakohu seisukohtadest ei nähtu, on fakt, kuidas M. A. seotust puudutav teave kahjustas konkreetset, pooleliolevat kriminaalmenetlust. Millise tõendusteabe kogumine sattus seeläbi realselt ohtu, kas avaldamisega kaasnes mingisugune pöördumatu tagajärg või milline osa menetlustaktikast, uurimisplaanist tuli raskustega ümber mängida. Kõike eeltoodut silmas pidades ei näe ringkonnakohus erinevalt prokuratuurist ja maakohust, et avaldajate trahvimine üksnes sel argumendil, et avaldati M. A. puudutav osa kahtlustusest, oleks vältimatult vajalik.

Kahtlustatavate nimede avaldamine riivab vaidlusteta puudutatud isikute õigusi. Samas tuleb nimede välja toomisil silmas pidada seda, et võimalik rahapesu periood oli varasemalt uudistest läbi käinud (vt uuesti viide Google otsingumootorile). Reeglina võib siiski eeldada, et kahtlus pangas toimunu eest lasub ka panga juhtkonnal. Viimased andmed on äriregistri kaudu kätte saadavad. Puutuvalt süütuse presumptsiooni märgib ringkonnakohus, et Swedbank AS puhul on riive välistatud: pank avaldas 14. märtsil pressiteate, et äriühing on Eestis kahtlustatavana prokuröri juurde kutsutud ning pressiteadet kajastati meedias (vt nt <https://arileht.delfi.ee/artikkel/120001812/swedbankist-sai-rahapesu-asjus-kahtlusalune>).

Füüsilistest isikutest kahtlustatavate puhul jääb nii prokuratuuri taotluses kui maakohu määruses vajaka argumentidest põhjendamaks nende õiguste riive õigusvastasust. Tippjuhtide jaoks on avalik kuulutamine, et neid kahtlustatakse kuriteos, kahtlemata ebaseadlik, kuid keeruline on leida argumente, miks tippjuhtide (kuid samas ka poliitikute või ametnike) puhul ei tohiks neile esitatud kahtlustusest kirjutada. Artiklis näidatakse ära üksnes fakt, et nad said kahtlustuse seoses Swedbank AS-iga, mitte ühegi füüsilisest isikust kahtlustatava puhul ei lahata eraelulisi detaile.

Tõsi, artiklis sisaldub fakt, et osa kahtlustatavatest keeldus ütluste andmisest. Samas ei nähtu ei prokuratuuri taotlusest ega maakohu määrusest jällegi konkreetseid, asjassepuutuvaid argumente selle kohta, miks ja kuidas avaldatu senise kriminaalmenetluse käiku mõjutas. Kaebajate väide selle kohta, et abstraktset ohtu tuleb (vähemalt üritada) trahvi määrates konkretiseerida, on ringkonnakohtu arvates õige ja põhineb senisel kohtupraktikal.

Puutuvalt vaidlusesse, kas P. P. sai teadmise oma kahtlustusest uudisest või varem, on kaebaja põhjendatult viidanud, et kutse menetlustoimingule oli P. P. il eelduslikult artikli ilmumise ajaks käes. Õige on kaebajate viide kehtivale kohtupraktikale (RKKKm 3-1-1-2-13) mille järgi sai P. P. it käsitada kahtlustatavana põhjusel, et talle oli vaidlusaluse artikli ilmumise ajaks menetleja poolt edastatud kutse kahtlustatavana ülekuulamisele. Kahetsusväärseks tuleb tõepoolest pidada sellist olukorda, kus potentsiaalne kahtlustatav loeb talle kahtlustuse esitamisest esmalt meediaväljaandest, kuid antud juhtumil see ilmselgelt nii ei olnud: lisaks tõsiasi, et P. P. oli kahtlustatava staatuses ei tasu alahinnata puudutatud isikute seotust ning võimet omavahel suhelda.

Kokkuvõtvalt leiab ringkonnakohus, et prokuratuur on tegelikult taotlenud kaebajate trahvimist üksnes põhjusel, et nad avaldasid vaatamata varasematele hoiatustele midagi prokuratuuri loata. Kuigi ringkonnakohus on eelnevalt asunud seisukohale, et luba on tegelikult KrMS § 214 lg 1 mõtte ja eesmärgi järgi iseenesest vajalik, tuleb kohtul trahvi määramisel kaalutleda, kas see on konkreetseid asjaolusid silmas pidades vältimatult vajalik. Sellele küsimusele vastab ringkonnakohus erinevalt maakohtust eitavalt. Jah, kaebajad rikkusid KrMS §-s 214 sätestatud kohustust, kuid antud juhtumi üksikasju silmas pidades on keeruline hinnata, kas loa küsimise korral oluks selle andmisest keeldumine põhjendatud. Kuivõrd prokuratuur ja maakohus ei ole avanud, miks tuleb artiklis avaldatud teabe avaldamist lugeda konkreetset kriminaalmenetlust ja seega õigusemõistmise huve kahjustavaks, siis saab järeldada üksnes seda, et antud asjas on põhjust kaebus rahuldada ning kaebajatele määratud rahatrahvid tühistada.

Lisaks väärrib märkimist, et taotluses, millega soovitakse andmete avaldajat trahvida, tuleks selgelt ära näidata, mil moel ja eelduslikult kellele andmeid avaldati. Juhul, kui prokuratuuri hinnangul informeeriti avalikkust kohtueelses menetluses oleva kriminaalasja faktidest menetlusandmeid loata avaldades liiga vara ning KrMS §-s 214 sätestatud *avaldamine* toimus veebiplatvormi kaudu, saab ringkonnakohtu arvates taotleda üksnes meediaväljaande, mitte ajakirjanike trahvimist. Ringkonnakohus nendib, et veebiplatvorm www.ekspress.ee ei ole eelduslikult keskkond, kuhu iga AS Ekspress Meedia palgal olev ajakirjanik saab eelneva kooskõlastuseta artikleid riputada ehk avaldada.

Kokkuvõtvalt leiab ringkonnakohus, et AS-i Ekspress Meedia, Sulev Vedleri ja Tarmo Vahteri määruskaebus tuleb rahuldada ja Harju Maakohtu Tallinna kohtumaja 14.04.2022 määrus tuleb tühistada kooskõlas KrMS §-de 390 lg 1 ja 338 lg 2.

Väljapool kaebuse piire märgib ringkonnakohus lõpetuseks ja edaspidise praktika huvides, et KrMS § 214 lg 3 alusel isikule määratav trahv ei ole karistus karistusõiguse mõttes vaid menetlustrahv. Viimast määrates ei saa lähtuda loogikast, et „*nagu iga karistuse kohaldamisel tuleb ka rahatrahvi määramisel juhinduda KarS* (maakohtu määruse lk 9, tlk 69; määruses ekslikult viide KrMS-le) § 56 sätestatust“, s.o keskmisest teosüüst. KrMS § 214 lg 3 sätestab kohtule küll võimaluse määrata rahatrahv, kuid menetlustrahv ei ole väärteo- või kriminaalkaristus. Menetlustrahv annab kohtule võimaluse vahetult reageerida menetlust takistavale kohatule käitumisele, tagamaks menetluse edasine tõrgeteta kulgemine. Trahvi määramisel tuleb silmas pidada mitte KarS §-s 56, vaid KrMS § 138¹ lg 1 sätestatud, mille järgi tuleb rahatrahvi suuruse puhul arvestada isiku varalist seisundit ja muid asjaolusid.

Kaebajad esitasid tähtaegselt ringkonnakohtule taotluse menetluskulude hüvitamiseks. Kooskõlas KrMS §-de 174 ja 175 lg 1 p 1 hüvitatakse menetlusvälistele isikutele valitud esindajale makstud mõistliku suurusega tasu ja muud vajalikud kulud, mis on seotud kriminaalmenetlusega. Taotluse järgi kandis AS Ekspress Meedia seoses määruskaebemenetlusega õigusabikulusid kokku 4474,11 eurot (summale lisandub käibemaks).

Taotluse kohaselt osutasid kaebajatele määruskaebemenetluses õigusabi advokaadibüroo Lextal vandeadvokaat Oliver Nääs ja advokaat Sander Potisepp ning advokaadibüroo HEED Entsik vandeadvokaat Mari Männiko.

Advokaat Mari Männiko osutas õigusabiteenust hinnaga 140 eur/h (summale lisandub käibemaks). Õigusabiteenus hõlmas järgmisi toiminguid:

- 1) kohtumäärusega tutvumine, telefoninõupidamine Merili Nikkolo ja Oliver Nääsiga (kestvus 2h ja 40min, maksumus 373,34 eurot);
- 2) EIK praktika analüüs (kestvus 2h ja 40min, maksumus 373,33 eurot);
- 3) EIK praktika analüüs, määruskaebus (kestvus 6h ja 10min, maksumus 863,33 eurot);
- 4) määruskaebuse koostamine (1h ja 20min, maksumus 186,67 eurot);
- 5) määruskaebuse täiendamine (2h ja 40min, maksumus 373,33 eurot).

Kokku osutas adv Mari Männiko seega õigusabi 15h ja 30min, teenuse kogumaksumus oli 2170 eurot (summale lisandub käibemaks).

Advokaat Oliver Nääs osutas õigusabiteenust hinnaga 89,48 eur/h (summale lisandub käibemaks). Õigusabiteenus hõlmas järgmisi toiminguid:

- 1) määruskaebuse koostamine (kestvus 2h, maksumus 178,96 eurot);
- 2) määruskaebuse koostamine (kestvus 2h ja 30min, maksumus 223,70 eurot);
- 3) seisukoha koostamine (kestvus 1h, maksumus 89,48 eurot).

Kokku osutas adv Oliver Nääs seega õigusabi 5h ja 30min, teenuse kogumaksumus oli 492,14 eurot (summale lisandub käibemaks).

Advokaat Sander Potisepp osutas õigusabiteenust hinnaga 89,48 eur/h (summale lisandub käibemaks). Õigusabiteenus hõlmas järgmisi toiminguid:

- 1) määruskaebuse koostamine (kestvus 10h, maksumus 894,80 eurot);
- 2) määruskaebuse koostamine ja tõendite kogumine (kestvus 2h ja 30min, maksumus 223,70 eurot);
- 3) määruskaebuse koostamine (kestvus 45min, maksumus 67,11 eurot);
- 4) määruskaebuse koostamine ja lisade komplekteerimine (kestvus 1h, maksumus 89,48 eurot);
- 5) meediakajastusega tutvumine ja õiguslik analüüs (kestvus 30min, maksumus 44,74 eurot);
- 6) vastuse koostamine prokuratuuri seisukohtadele (kestvus 5h ja 30min, maksumus 492,14 eurot).

Kokku osutas adv Sander Potisepp seega õigusabi 20h ja 15 min, teenuse kogumaksumus oli 1811,97 eurot.

Ringkonnakohus ei pea taotluse rahuldamist esitatud kujul põhjendatuks.

Esmalt tuleb välja jätta õigusabikulud 30min osas, mis puudutavad adv Sander Potisepa meediakajastustega tutvumist ja nende õiguslikku analüüsi (õigusabiteenuse maksumus koos käibemaksuga 44,74 eurot). Ringkonnakohus märgib, et meediakajastustega tutvumine ja nende õiguslik analüüsimine ei ole vaidlust silmas pidades kohane. Kaebust ja kirjalikku vastust kujundades ning koostades tuleb lähtuda kaasuse asjaoludest, mitte sellest, mida asja kohta meedias lahatakse.

Õigusabiteenust osutas seega 3 advokaati, esindajate tööaeg summeerituna on 41h ja 15min ehk lihtsustatult terve 40-tunnine tööädal ning lisaks 1h ja 15min. Menetluskulude kindlaks määramisel tuleb ringkonnakohtu hinnangul silmas pidada KrMS § 175 lg 2 sätestatud. Viimase järgi arvatakse juhul, kui menetlusosalisel oli mitu kaitsjat või esindajat, menetluskulude hulka esindajale makstud tasu suuruses, mis ei ületa ühele kaitsjale või esindajale tavapäraselt makstava mõistliku suurusega tasu.

Käesoleval juhul on ringkonnakohtu hinnangul mõistlik õigusteenuse hind 114,74 eurot/h, s.o advokaatide poolt märgitud tunnihindade (140 eur/h ja 89,48 eur/h) keskmine. Tunnihind 114,74 eurot jääb kohtupraktikas omaksvõetud nn mõistliku suurusega tunnihinna raamidesse. Ringkonnakohus leiab, et Harju Maakohtu 14.04.2022 määrusega tutvumiseks, määruskaebuse ja kirjaliku vastuse (viimane kordab suuresti varem esitatut) koostamiseks kuluv mõistlik aeg on 16h ehk sisuliselt kaks 8-tunnist tööpäeva.

Kooskõlas KrMS § 187 lg 1 kannab määruskaebemenetluses määruse tühistamise korral menetluskulud riik. Eeltoodu alusel tuleb riigieelarve vahenditest hüvitada AS-le Ekspress Meedia määruskaebemenetluses kantud mõistliku suurusega ja põhjendatud õigusabikulu 1835,84 eurot (summale lisandub käibemaks). Ülejäänud kulu (2638,27 eurot) tuleb jätta AS-i Ekspress Meedia enda kanda.

/allkirjastatud digitaalselt/